

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Příprava, personální, organizační a obsahové zabezpečení tábora

příručka pro účastníky kurzu - pracovní text ke studiu

Pojďme spolu CZ.1.07/1.2.17/01.0011

Operační program Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

Rovné příležitosti dětí a žáků,
včetně dětí a žáků se speciálními
vzdělávacími potřebami

3., 4., 5., 6. PŘÍPRAVA, PERSONÁLNÍ, ORGANIZAČNÍ A OBSAHOVÉ ZABEZPEČNÍ TÁBORA

Milan Matyáš

Úvod

Tábory jsou neodmyslitelnou součástí pionýrského života, bývají vyvrcholením celoroční činnosti skupin i oddílů, umožňují na větším časovém prostoru rozvíjet naši výchovnou činnost s dětmi, ať jsou to členové Pionýra, nebo jen účastníci některých našich aktivit (letních či zimních, vodáckých či cykloturistických táborů apod.).

Vedení tábora vyžaduje nutnou kvalifikaci a značnou míru zkušenosti. Vedoucí pionýrských táborů ji v Pionýru získávají průběžně, ať už jako děti - účastníci tábora, či později ve funkcích instruktorů a oddílových vedoucích. Jen zkušenost však opravdu nestačí.

Vedení tábora znamená velkou zodpovědnost za životy a zdraví svěřených dětí i dospívajících mladých lidí. Nepochybně i za materiální hodnoty v majetku skupin a celého spolku. Samozřejmě i za zajímavý a přitažlivý program, který je pro táborníky i pro veřejnost tou nejlepší vizitkou celého Pionýra, která pomáhá k získávání tolik potřebných sympatií rodičů, podpory místních i státních orgánů.

Pocit radosti z dobře vykonané práce, ze spokojenosti účastníků našich táborů, je většinou jedinou odměnou za desítky ba stovky hodin příprav, shromažďování informací, vyplňování dokumentů, zajišťování tisíců drobných nezbytností. Vedení tábora je i velkou a neocenitelnou školou života pro řídicí a organizační práci v civilním životě.

Jen zkušenosti a představy, jaký by náš tábor měl být, jsou v dnešní době málo. Mění se samy děti, jejich zájmy, ekonomické a sociální možnosti, vyhlášky, zákony, přírodní prostředí - a poradit si s tím vším co nejlépe znamená neustále prohlubovat své znalosti. V našem případě být v čele tábora kvalifikovaným člověkem na svém místě.

Kdo je připraven, není překvapen.

1. Příprava - jaký druh tábora?

Po právní stránce je provozovatelem tábora zpravidla pionýrská skupina. Protože tábory bývají obvykle i vyvrcholením celoroční výchovné činnosti nejen celých skupin, ale i jejich jednotlivých oddílů, může skupina výkonem svých povinností a práv provozovatele pověřit pro konkrétní dobu a místo tábora **hlavního vedoucího tábora** (např. podpisové právo, opravňující k uzavírání hospodářských smluv a pracovně právních dohod) - zpravidla jde o zkušeného a kvalifikovaného vedoucího oddílu, pokud tábor nevede přímo vedoucí skupiny.

Mnoho pionýrských kolektivů (oddílů i skupin) volí **stálý tábor**. Specializované kolektivy mohou zvolit i jinou variantu, často **putovní tábor** (pěší, vodácký, cyklistický). Putovní tábor může být také součástí prázdninové nabídky pro děti (oddíl nebo skupina pořádá putovní i stálý tábor). Několikadenní putování bývá i vítaným zpestřením táborů stálých. Podle typu tábora se odvíjí jeho personální a materiální zabezpečení i předpokládaný počet a věk dětí, či případná možnost účasti dětí s nějakým zdravotním, fyzickým či psychickým omezením (**děti se SVP** - speciálními vzdělávacími potřebami).

Existuje několik základních typů tábora, mohou se ovšem prolínat:

A. Stálé tábory

1. Tábory „v přírodním stylu“

Tábor na holé louce, bez pevných stálých budov. Nejčastěji jsou v těchto táborech stany „áčka s podsadou“. Jsou i skupiny a oddíly, které si staví tábor z indiánských tee-pee či jiných druhů stanů. Dalším vybavením takových táborů je zpravidla provizorní kuchyň a jídelna, ať už z velkého stanu či hangáru, nebo jednoduchá dřevěná konstrukce. Takový tábor se na konci zbourá a na místě po něm nic nezůstává. Někdy bývá na tábořišti po celý rok menší stavba (kuchyň, jídelna, srub), ve které je uskladněn materiál. V takovém případě je už ale nutná dohoda s příslušným obecním úřadem o tzv. „stavbě na ohlášení“. V táborech tohoto typu nebývá velké množství účastníků, většinou do 50. Pro účast dětí se SVP je potřeba odhadnout předem míru rizika, míru omezení takovýchto účastníků a zajistit požadované úpravy, ať už na straně vybavení tábora nebo zvýšeným personálním zajištěním, ideálně obojím.

Požadavky na tábořiště:

1. Umisťuje se na pozemku suchém, bezprašném, chráněném vzrostlou zelení, nezamořeném hmyzem, zejména klíšťaty, a zabezpečeném proti vstupu hospodářského zvířectva.
2. Musí být chráněné před zdroji znečištění ovzduší a hlukem, mimo pásma hygienické ochrany a pásma stanovená k ochraně vodních zdrojů a vodohospodářských děl.
3. Musí být v dostatečné vzdálenosti od komunikací, ale s dobrou přístupovou cestou.
4. Nestavíme ho pod skalami, na vrcholku kopce nebo v dolíku bez přirozeného odvodu dešťové vody, na pozemcích tvořících koryto vodního toku (například u horských řek a říček). To znamená, že jej postavíme nejméně 3 m nad vodní hladinou.
5. V blízkosti tábora musí být dostatečný zdroj pitné vody a zdroj nezávadné užitkové vody na mytí a koupání.
6. Důležitá je i poloha z hlediska slunce a stínu s mírným sklonem (lepší odvodnění).

2. Tábory s pevnými objekty (táborové základny)

Často jsou v majetku nebo trvalém pronájmu pionýrských skupin, center apod. K táborům si je pionýrské skupiny i pronajímají. Obvykle to bývají pevné stavby kombinované s chatkami i se stany. Takové zázemí tábora, dává možnost k účasti většího počtu účastníků (nad 50) a vytváří podmínky pro přítomnost malých dětí (stále častěji se objevují tábory s dětmi už od 6 i méně let). Podobné základny často fungují celoročně, v létě se využívá budova, chatky i stany,

v jarních a podzimních měsících budova a chatky a v zimě alespoň budova. Už při přípravě nelze pominout náš majetkoprávní vztah k užívané táborové základně, čili - jde-li o náš **vlastní tábor** (naše skupina je majitelem základny) nebo zda si tábor od někoho **půjčujeme**, případně **pronajímáme**.

Pokud si budeme tábor **půjčovat**, je to organizačně méně náročné a zajišťování a povolování tábořiště nebývá problém. Musíme však počítat s tím, že se nám **půjčovně**, které majitelé mají právo požadovat, promítne do rozpočtu. Stejně tak, jako pronájem komerčního kempu či prostor ve veřejném tábořišti, kde navíc „vstupují do hry“ i vlastní požadavky majitelů a provozovatelů (provozní řád objektu apod.), které nemusí být v souladu s našimi představami o programu tábora. Navíc - naši pionýrství kolegové obvykle organizují tábory v tzv. prvních turnusech a my se budeme muset pravděpodobně spokojit s turnusem pozdějším.

U táborů s pevnými objekty se zvyšují předpoklady pro účast dětí se SVP, neboť nám pevné zázemí poskytuje větší možnosti pro jejich zapojení do táborového života a menší míru ohrožení. Přesto i zde musíme pečlivě posoudit, jaký typ omezení tyto účastníci mají, jak bude nutné upravit prostory a případně doplnit i táborový personál pro zajištění jejich účasti.

B. Putovní tábory

Rozhodující je volba **přesunového prostředku**. Přesunovat se můžeme na **lodích** (vodácký tábor), **na kole** (cykloturistický tábor) nebo **pěšky**. Použijeme-li kola nebo lodě, musí mít vedoucí **další příslušnou kvalifikaci** pro daný dopravní prostředek! Velkou roli hraje **věk účastníků**, putovních táborů by se neměly účastnit děti mladší 11 let, u starších dětí se řídíme jejich zdatností a zkušenostmi s daným přesunovým prostředkem.

Způsob putování může být v zásadě dvojitý - putování s **postupovými cíli** a ubytováním na různých místech, nebo **hvězdicové**, kdy jsme ubytováni v jednom místě, kam se na noc vracíme. U druhého typu putujeme většinou s menší zátěží, můžeme tedy zvýšit denní délku trasy, případně zapojit i menší děti. Vybranou oblast putování musíme znát, nejen z mapy. Trasy volíme tak, aby putování probíhalo v pohodě, nikam se nespěchalo, ani nebyly zbytečné časové rezervy (a nuda a prostor pro neukázněnost účastníků). Plánujeme tedy nejen „kilometry“, ale i přibližný časový harmonogram, kdy kam dojít a co tam budeme dělat.

Pro všechny typy „putáků“ platí, že každý třetí den je odpočinkový. Rychlost postupu se vždy řídí podle nejpomalejších, nemělo by se zapomínat, že i ti, co dorazili naposled, si musí odpočinout. V rámci přípravy musíme také vyřešit **nocování** (kempy, veřejná tábořiště) a vyčlenit pro ubytování příslušnou částku v rozpočtu. Problém při putování bývá s doplňováním vody a nákupem potravin, v menších vesnicích se potraviny shání hůře, často jich není dost, někde - a právě v atraktivních a zajímavých oblastech, lákajících k našemu putování - prodejny potravin mohly i zcela zmizet. Je proto dobré zjistit si předem podmínky v místech putování a případně si objednat potraviny dopředu. Zcela nezbytné je i zajištění zásobování pitnou vodou, zdroje vody musí být ověřené a **schválené hygieniky**, stejně jako ubytování.

Pro účast dětí se SVP zde platí v nejvyšší míře nutnost přizpůsobení se jejich omezením a zajištění veškeré dostupné péče ze strany personálu. Je nutné precizní vyhodnocení možnosti účasti dětí s omezením na takovémto typu akce. Přesto vhodné zajištění ze strany pořadatele může umožnit účast na putovních táborech i dětem s mírným tělesným handicapem a může to být pro takovéto děti neocenitelný životní zážitek. Stejně tak je možné zapojit do putovních aktivit i děti s nějakým smyslovým omezením či děti s lehkou mozkovou dysfunkcí.

1. Pěší putování

Nejsme při něm tolik omezeni terénem, dopravními komunikacemi a počasím. Při výběru trasy musíme být umírnění. Je třeba pamatovat na to, že putování v horských terénech nad 1000 metrů již hraničí s vysokohorskou turistikou (VHT), na kterou musí vedoucí získat další kvalifikaci. Nezapomínejme také, že při měření délky tras na mapě odpovídá převýšení 100 m dalšímu kilometru chůze.

Doporučené maximální zatížení dětí a mládeže v pěší turistice

Tyto tabulky nejsou závazné, slouží pouze k orientaci, když plánujeme výlet nebo delší putování. Je možné (v některých případech dokonce nutné) hodnoty měnit, například při změně počasí k horšímu, rozhodně pak pokud se pochodu účastní děti s některou formou pohybového omezení. Pokud je kolektiv turisticky zdatný a trénovaný, mohou být vzdálenosti i zátěž větší, to záleží na zkušenosti a úsudku odpovědného vedoucího.

jeden den		dva dny		tři dny	
věk:	km:	věk:	km:	věk:	km
6-7	7				
7-9	8				
9-11	10	10-11	15		
11-13	13	11-13	20		
13-15	15	13-15	25	12-13	28
15-18	20	15-18	36	13-15	33
				15-18	48

Orientační ukazatele zátěže	
věk:	kg:
6-7	0
7-9	2
9-11	4
11-13	6
13-15	7,5
15-18	9,5

2. Tábory na kolech

Základním předpokladem zdárného průběhu je kvalitní vybavení všech účastníků, tedy hlavně kolo. Vedoucí tábora by měl kola účastníků ve vlastním zájmu prohlédnout ještě před odjezdem, zda obsahují všechno příslušenství a zda je bude vůbec možné ho pro putování využít. Na kole se věci převáží v cyklistických brašnách, které se dají připevnit na nosič, určitě ne na zádech.

3. Vodácké tábory

Podmínkou pro vedení vodáckých táborů je **odborná kvalifikace jejich vedoucích**. Kurzy se v Pionýru příliš často nepořádají, kvalifikaci je však možné získat po dohodě s některým jiným pořadatelem. Lodě buď vlastníme, nebo se dají půjčit v půjčovnách, kterých je po republice dost.

Pramice jsou lodě, na kterých se může přepravovat více dětí, jsou pevné, při správném užívání se nepřevrhnu. Jsou vhodné hlavně pro menší děti. Manipulace s pramicí je ale kvůli její velikosti a váze mnohem obtížnější.

Asi nejrozšířenějšími plavidly vodáků jsou **kanoe**, ty mohou být sice typově různé, ale všechny jsou pro dva lidi (případně tři - „porcelán“ který nepádluje), snáze se převrhnou, ale jejich výhoda je, že jsou lehké a dají se převážet i prostřednictvím českých drah.

Třetím druhem lodí jsou **kajaky**, které jsou určeny pro jednu osobu, a nedá se v nich převážet velké množství věcí. Moderní jsou i nafukovací **rafty**, které pojmu více osob a vzbuzují pocit bezpečí. Možná i proto v poslední době právě při použití těchto plavidel došlo k několika úmrtím dětí i dospělých.

Věci na lodi vozíme nejlépe v plastových barelech, mají nejlepší odolnost proto vniknutí vody. Dají se také použít lodní pytle, ale ty už neizolují tak pevně. Všichni účastníci, bez ohledu na své plavecké schopnosti musí mít oblečeny **plovací vesty**.

C. Zimní tábory

Obecně platí pro zimní tábor stejná pravidla jako pro tábory letní (z hlediska hygieny, personálního zajištění i programu). Nejčastěji jde o pobytovou akci na horách, s ubytováním v horské chatě, odkud se vyjíždí na lyže - sjezdovky i běžky. **Jestliže plánujeme s dětmi výcvik lyžování, musíme absolvovat kurz pro lyžařské instruktory.** Do přihlášky na zimní tábor s lyžováním si necháme od rodičů napsat, jak je dítě zdatný lyžař, nicméně první den na lyžích si to musíme ověřit v praxi. Děti pak dělíme do družstev podle schopnosti lyžovat, družstva mají různě náročný program.

Specialitou zimních pobytů bývají běžkařské túry. U těch platí obzvláště v horším počasí maximální opatrnost a dodržování bezpečnostních pravidel Horské služby. Celá výprava musí jet pohromadě, čeká se na nejpomalejšího. Při náhlé změně počasí k horšímu je vhodné vrátit se zpět do chaty. Před odchodem na běžecké túry **vždy** informujeme správce chaty, kam a kudy jedem a kdy se pravděpodobně vrátíme. Změnil-li se plán a máme možnost to do našeho výchozího bodu nahlásit, uděláme to. Dobrá informovanost může v případě nehody nebo bloudění zachránit život. Neopomeneme zajistit nabitý mobil s sebou.

Pro všechno lyžařské vybavení platí, že by ho měl zodpovědný vedoucí před táborem prověřit, děti by měly mít s sebou potvrzení o seřízení lyží před táborem (potvrzení starší než rok už nemusí zdaleka platit, děti rychle rostou, mění se jejich váha a nastavení lyží tak nemusí být přesné).

Zimní tábory kladou na organizátory z hlediska možné účasti dětí se SVP obzvláště vysoké nároky, minimálně u dětí se sníženou schopností sebeobsluhy, případně u tělesných handicapů s omezenou pohyblivostí (zajištění tepelného komfortu, prevence prochladnutí z mokrého oblečení, zajištění osobní hygieny apod.). Opět je nutné předem zodpovědně vyhodnotit míru omezení a schopnost týmu účast takového dítěte zajistit.

D. Příměstské tábory

Jsou většinou určeny pro mladší školní věk, někdy dokonce pro předškoláky. Jde o děti, o které se rodiče nemohou postarat po oba měsíce hlavních prázdnin. Příměstských táborů můžeme současně využít pro získávání nových členů spolku. Využíváme při nich zkušeností z běžné organizace táborů a organizování volného času během roku. Všechny zkušenosti z klasického tábora však nelze využít. Je nutné se přizpůsobit specifikům města. Základnou příměstského tábora se může stát klubovna pionýrské skupiny nebo jiný propůjčený prostor. Záleží na možnostech spolupráce v daném místě. Z naší strany můžeme obstarat program, zajistit vedoucí,

instruktory a spolupracující partner poskytne prostory (např. místní kulturní či sportovní zařízení, školu, školní družinu, místní nebo obecní úřad).

Tak jako na běžném táboře je třeba připravit:

- stravování - např. oběd ve školní jídelně, svačiny si děti mohou nosit z domova, nebo je zajistíme vlastními silami;
- prostory, kde začínáme každý den a zpravidla jej i končíme. Dobré je začínat i končit na stejném místě. Zde si děti přebíráme a odpoledne předáváme zpět rodičům. Zajištění vhodných prostor je nezbytné také pro případ nepříznivého počasí;
- vedoucí - počet záleží na celkovém počtu účastníků a náročnosti programu;
- program - řídí se táborovým řádem a denním programem (výlety, vycházky, klubová činnost, soutěže i hry). Pro zvýšení zájmu dětí je velmi vhodné zvolit týdenní program - třeba v podobě celotáborové hry. Slouží pak jako motivace ke každodenní účasti. Pamatujeme na závěrečné hodnocení. Do programu můžeme zařadit koupání, různé druhy sportů, zajímavé návštěvy, muzea a výstavy.
- ekonomické zajištění je dáno rozpočtem tábora. Zahrnuje náklady na stravu, program, nájmy, odměny a případné mzdy. V příjmové části se můžeme obrátit se žádostí o finanční příspěvek na obec či město, kde je příměstský tábor organizován.
- doba trvání - městské (příměstské) tábory trvají zpravidla jeden týden. Můžeme je spojit i do turnusů. Skupiny dětí potom tvoříme podle doby, na kterou jsou na tábor přihlášení: jeden, dva týdny. Je to důležité pro tvorbu programu, aby se činnosti neopakovaly. Problémem tohoto typu tábora je fluktuace dětí. Někdy se stává, že se přihlášené děti některý den nedostaví.
- zdravotní a hygienické zajištění - tak jako u běžného tábora je nutné ohlášení hygienikovi, také zdravotník musí absolvovat povinné školení

Příměstský tábor nám poskytuje dobrou příležitost zapojit i děti se SVP, samozřejmě s přihlédnutím k prostorovým a technickým možnostem základny tábora a personálnímu zajištění pořadatele. Díky každodennímu návratu dítěte do vlastní domácnosti odpadá značná část potíží se sebeobslouhou, vybavením i se zajištěním jeho běžných potřeb.

E. Integrační aktivity - zapojování dětí ze sociálně handicapovaných skupin

Pod tímto pojmem rozumíme zapojování dětí ze sociálně handicapovaných skupin do činnosti našich běžných táborových kolektivů. Pro jejich účast platí veškerá pravidla stanovená pro běžné pořádání táborů. S ohledem na to, jaký druh handicapu mohou tito účastníci tábora mít, je nutno počítat s dalšími nároky na zkušenosti provozovatele. Jedná se zejména o vědomosti z oblasti pedagogiky a psychologie (a to u všech výchovných pracovníků tábora) s ohledem na možné komplikace vyplývající z předchozích prožitků dítěte. V mnoha případech se může jednat o prostředí pro dítě neznámé. Kurs z oblasti speciální pedagogiky a psychologie by se tak měl stát součástí přípravy vedoucích.

U dětí se zdravotním handicapem je nutno zajistit provozní bezpečnost (např. bezbariérové vybavení tábora), potřebnou osobní asistenci a v neposlední řadě i dodržení případných dietetických požadavků. Ve věci osobního vybavení účastníků tábora (zejména u dětí ze sociálně narušených rodin a ústavů náhradní výchovy) je nutné citlivě spolupracovat buď s rodinou, dětským domovem, ale i s případnými partnery - sponzory.

Pamatovat je třeba na dostatečné právní ošetření takové akce (například s ohledem na možné kontakty dítěte s jeho rodiči či podmínky vydání dítěte při předčasném odjezdu z tábora). Zkušenosti, které podobný tábor zpravidla přinese všem účastníkům, jsou zcela jedinečné a vyváží zvýšené nároky na přípravu.

F. Tábory s mezinárodním prvkem

Pionýr se v roce 2004 stal řádným členem mezinárodní organizace IFM-SEI. Díky tomu má partnerské organizace téměř ve stovce zemí světa. Rozvíjí i kontakty s řadou dalších dětských a mládežnických organizací. Prostřednictvím mezinárodních výměn mají děti možnost pronikat do nového kulturního prostředí. Existují zdroje finanční podpory (MŠMT či grantových agentur), které je možno při mezinárodních výměnách využít. Tato podpora se zatím vztahuje jen na mezinárodní aktivity uskutečňované v rámci Evropy.

1. Organizační příprava mezinárodního tábora

Jeho příprava na území České republiky se neliší od přípravy běžného tábora. Měřítka pro naplnění všech potřeb dětí však nemusí být v zahraničí stejná. Naše normy, platné pro pořádání zotavovacích akcí pro děti (příslušné vyhlášky a zákon o veřejném zdraví), jsou považovány za jedny z nejpřísnějších na světě. Budete-li podle nich při organizování mezinárodního tábora postupovat, můžete si být jisti, že vyhovíte bez problémů i předpisům platným v účastnické zemi. Přesto je namístě informovat se na zastupitelství dané země. Ne vždy se nám podaří bezesbytku naplnit naše platné normy v zahraničních podmínkách.

Jako hlavní zásadu při pořádání jakékoli akce v zahraničí doporučujeme zajistit dobrou komunikaci. Najděte si co nejdříve kontaktní osobu, která bude vaším organizačním partnerem (vedoucí zahraniční výpravy, šéf hostitelů či správce kempu, kde hodláte bydlet). V některých případech můžeme využít i nabídky cestovních kanceláří, u kterých rezervujeme část jejich kapacity. Někdy může být takové zajištění pobytu i výhodnější než snaha jednat na vlastní pěst. Cestovní kanceláře mohou mít navíc dojednanou celou řadu slev a mají jistě i potřebnou zkušenost.

2. Tábory v zahraničí

Z organizačního hlediska k nim přistupujeme obdobně jako k běžným táborům. Nejčastěji jsou pořádány v pevném rekreačním objektu (turistická chata, kemp apod.). Je nutno zajistit pojištění do zahraničí (např. pomocí pojistky ČRD) a zabezpečit dostatečné množství zahraničních valut (to je možné také řešit vyzvedáváním z bankomatu v dané zemi). Logicky to pak souvisí s vedením zvláštní valutové pokladny.

Zdravotní péči by měl zajišťovat český zdravotník, kterého vybavíme dostatečným množstvím léčiv. Program tábora bývá zpravidla programově zaměřen především turisticky a rekreačně.

3. Mezinárodní výměny

Cílem mezinárodní výměny je společný pobyt českých a zahraničních účastníků na jedné akci (táboře). Při ní probíhá společný program tak, aby děti měly možnost poznat své vrstevníky v nejrůznějších situacích a získat tak zkušenosti o tom, co mají společné a čím se liší. Takové aktivity jsou podporovány i dotačně (MŠMT a ČNA Mládež).

Před akcí je potřeba si rozmyslet, kolik osob se jí má účastnit, v jakém by měly být věku, jaký by měl být program. Podle toho pak volíme zahraničního partnera, a to i s ohledem na jazykovou vybavenost účastníků (např. hovoří-li většina německy).

Zahraníčního partnera je možno vyhledat prostřednictvím Ústředí Pionýra. Doporučujeme, pokud je to možné, aby se partneři výměny osobně setkali. Důležitá je i znalost alespoň základních programů a výchovných přístupů zahraničního partnera. Především tak především možným neshodám s našim partnerem. Např. naše klasické podsadové stany mohou být pro děti z vyspělých evropských zemí naprosto neznámou a možná i nepříjemnou novinkou. Stejně tak i u nás běžné nároky na turistické výlety, délky tras i nutné vybavení, nemluvě o české kuchyni. Při přijetí zahraničních hostů u nás volíme volnější tempo programu. Pamatujeme na to zejména při prohlídkách měst a památek. Počítáme s dostatečnou časovou rezervou.

Zahraníční hosté by se měli stát zcela rovnoprávními účastníky našich táborů. Po dohodě

s jejich vedením je rozdělíme rovnoměrně do oddílů a zapojujeme do všech táborových činností. Osvědčuje se, když se ke všem účastníkům chováme stejně. Určitou organizační těžkostí může být potřeba dvojjazyčného vysvětlování všech her a praktických činností, ale i to lze zvládnout.

Při výjezdu do zahraničí postupujeme jako při organizaci tábora v zahraničí. Zahraniční partner zpravidla řadu věcí zajistí za nás. Musíme však vědět, co nám poskytne bez nároku na poplatek a co si budeme muset hradit sami.

U recipročních výměn hradí hostitel většinou ubytování, stravu a program, včetně místní dopravy. Přesto je dobré si vše předem ověřit a potvrdit. Je třeba dohodnout přesný čas a místo setkání (spolu s plánovaným odjezdem). Na nás zůstane organizační zajištění cesty do zahraničí a zpět. Pro akce do 20 osob (takových je drtivá většina) se vlastní autobus nevyplatí. Raději volíme osvědčeného dopravce.

G. Propagace tábora, výběr a nábor dětí

1. Propagace tábora

Pokud pořádně tábor, musíme o něm dát včas vědět a to jak dětem z oddílu, tak na veřejnosti, pokud chceme na tábor vzít i „nepionýry“. Některé často přivedou naši pionýři (příbuzné, spolužáky, kamarády), další můžeme pozvat ve spolupráci se školou pomocí nástěnek a různých letáčků. Ty lze po dohodě umístit i v ordinacích dětských lékařů, nákupních centrech a obchodech. Zdatné pionýrské skupiny pořádají čas od času i „akce pro veřejnost“ (např. Bambiriádu), kde jistě zveřejní i své táborové nabídky. V dnešní době se dá k propagaci použít i internet (servery skupin i oddílů a další, zaměřené na akce pro děti - např. ADAM, BOROVICE apod.). Využít lze i regionální a místní tisk, rozhlas, zkusit můžeme i spolupráci s vedením obce či městské části.

2. Výběr dětí

Pokud jedou na tábor pouze členové Pionýra, nemusíme se otázkou výběru příliš zabývat, protože děti známe a děti také vědí, co na táboře čekat. Problematictější je to s dětmi z volného náboru. Tyto děti a hlavně jejich rodiče by měli dobře vědět, o jaký tábor se jedná, kdo ho pořádá a alespoň tušit, co se bude na táboře dít (to by měly vědět samozřejmě i oddílové děti). Možná je tyto informace od našeho tábora odradit, ale alespoň nebudeme mít na táboře děti, kterým by se tábor vůbec nelíbil.

Pokud nabíráme na tábor zvenčí jen několik dětí, je dobré domluvit s jejich rodiči, aby se dítě před táborem zúčastnilo nějaké oddílové (skupinové) akce, kde se seznámí s dětmi i vedoucími a současně se oddíl seznámí s dítětem, vedoucí odhadnou jeho schopnosti apod. Registrace táborů z posledních let ukazuje, že počet neorganizovaných dětí narůstá, což je jistě dobrou vizitkou Pionýra a jeho letní činnosti. Existují i tábory, kde členy sdružení Pionýr je jen několik vedoucích, případně dětí a většinu tvoří nečlenové. Tomu je samozřejmě nutné přizpůsobit i program, nelze např. počítat s tím, že táborníci znají různé naše zvyklosti, rituály (třeba i zapalování táboráků), nebude asi vhodné preferovat pionýry před nepionýry a pionýrské formy a metody naopak je třeba uvádět do života nenásilnými a přitažlivými formami.

Pokud na tábor bereme nějaké děti se SVP, je potřeba od jejich rodičů včas získat kompletní informace o druhu jejich omezení či postižení, abychom se na práci s dítětem mohli dostatečně dopředu připravit, nachystat vhodné pomůcky, přizpůsobit program či upravit táborové stavby. Také dostatečné poučení ostatního táborového personálu se odvíjí od informací, které o těchto dětech máme, či získáme z odborné literatury a příslušných školení.

3. Komunikace s rodiči

Před táborem je vhodné uspořádat **schůzku rodičů** dětí, které na tábor jedou. Schůzka slouží nejen k tomu, aby organizátor tábora upřesnil a vysvětlil rodičům, jaký tábor bude, ale také k tomu, aby rodiče osobně poznali lidi, kteří za jejich děti po několik týdnů ponese plnou zodpovědnost. Rodiče by měli vědět, kdo je hlavním vedoucím tábora, kdo je hospodář a zdravotník. Dále by měl být rodičům sdělen přesný termín a místo odjezdu a příjezdu, místo konání tábora a jeho přesná adresa (kvůli dopisům), možnost návštěv na táboře a informace o chodu tábora. Nedílnou součástí informací pro rodiče by měl být seznam věcí, oblečení i vybavení, které mají děti mít s sebou.

Všechny informace by měli dostat rodiče písemně.

Varujícím signálem pro vedoucího by mělo být to, když se rodič bez omluvy na schůzku rodičů nedostaví. Může se samozřejmě stát, že někteří rodiče „nestíhají“ setkání z pracovních nebo zdravotních důvodů, ale svou neúčast omluví a dostaví se po dohodě jindy. Pro zdárný chod tábora a pohodu dětí by měli rodiče sdělit (ústně nebo písemně v přihlášce) problémy, které dítě má, ať už zdravotní, tak třeba psychické (dysfunkce, různá omezení apod.). Vedoucí budou vědět, že si dítě nevymýšlí, když tvrdí, že něco nemůže dělat. Například nenutit děti s dysgrafií do přílišného psaní apod.

Dítě může mít také nějaké zvyklosti, se kterými je třeba na táboře počítat - může mít ve zvyku si jít po obědě lehnout nebo chodit spát v 8 hodin, přibývá i malých vegetariánů, a v takových případech musíme zvážit, zda bude možné zajistit jejich stravování dle jejich zvyku, resp. obvyklého stravního režimu jejich rodiny.

2. Personální zajištění tábora

POVÍDÁNÍ O LIDECH NA TÁBOŘE

Občas se vedou debaty, která část přípravy tábora je důležitější - organizační, programová, zdravotní nebo personální? Nezbytná je vyváženost všech - upřednostňovat jednu na úkor jiné je samozřejmě nutné v jednotlivých etapách přípravy tábora. Ale mnoho zkušených táborových harcovníků řekne: „Základem úspěšného tábora jsou lidé...“. Dospělí (a dospívající) totiž na táboře vytvářejí svébytnou skupinu.

Proto se při personální přípravě tábora musíš zamýšlet i nad širšími souvislostmi. Bude-li kolektiv vedoucích tábora složen z osobností, které si vždy prosazují „své“, nebude jednoduché tábor vést. Budeš-li muset všechny „vodit za ručičku“ a budou-li se chodit na vše ptát - nebude to také dobré, jen jde o opačný extrém... Jsi-li začínající vedoucí tábora, na mnoho souvislostí nyní ani nepomyšlíš. Nicméně na táboře se jimi nesmíš nechat zaskočit. **Jako hlavní vedoucí neseš za vše, co se na táboře děje, plnou odpovědnost.**

Proto si v personálních věcech nenech nic vnutit. **Vytváříš totiž pracovní a řídicí tým, o který se budeš muset opírat možná i ve velmi složitých situacích, nikoliv partu kamarádů, kteří spolu jedou na vandr a přibírají si k tomu i nějaké děti.**

Zkus jako kritérium použít představu, zda byste si toho kterého vedoucího či instruktora vzali s sebou na opuštěný ostrov. Proč? Pomyslíš-li, že se všemi těmi lidmi budeš trávit dny a noci, řešit někdy velmi zapeklité situace - měl by sis být každým, koho zařadíš do svého týmu, zcela jist. Na něj se budeš muset spolehnout, s ním budeš prožívat například 14 dnů za stálého deště, zachraňovat děti při povodni, vichřici, třeba doslova jít z jednoho talíře či ešusu. Zde se lámou charaktery a získávají zkušenosti, za něž se na školeních pro krizové řízení platí velké peníze. Jede-li někdo s tebou na tábor v postavení vedoucího nebo instruktora - praktikanta poprvé, měl by sis ho předem vyzkoušet na nějaké krátkodobé akci - výprava, výlet, soutěžní odpoledne, abys věděl, zda se na něj můžeš spolehnout a co od něj můžeš (a co naopak nemůžeš) očekávat.

Formálně ustanovený - jmenovaný a schválený vedoucí tábora musí být přijímán také jako neformální autorita. Stanovené cíle a zvyklosti jsou pak ostatními přijímány i neformálně, nejenom na základě příkazů a usnesení. V týmu vedoucích by měla převažovat loajalita a pocit sounáležitosti, častěji má být slyšet „my“ než „já“. Příznivý duch vede nejen ke spokojenosti, ale je také činitelem zvyšujícím výkonnost.

Na výkonnost naopak negativně působí osobní spory, prosazování „jiných názorů“. I když tým přináší svým členům naplnění řady sociálních potřeb, tužeb po kamarádských vztazích a společných zážitcích, které lze získat prožitky v této sociální skupině, cíl tábora je jiný. Tím musí být jediný a hlavní úkol: zajištění tábora, výchovného působení na jeho účastníky, ochrana jejich zdraví a životů a samozřejmě i rozvoj oddílového či skupinového života do dalšího období.

A. Táboroví výchovní pracovníci (funkcionáři)

Na táboře musí být minimálně 2 dospělé kvalifikované osoby, z nichž jedna má funkci hlavního vedoucího a druhá zdravotníka. Důležitou funkci hospodáře pak může převzít jeden z nich, příp. někdo další. Všechny dospělé pracovníky tábora a jejich funkce musí schválit vedení pionýrské skupiny.

Hlavní vedoucí

Hlavní vedoucí nese nejvyšší zodpovědnost za celý chod tábora i za ostatní táborové pracovníky. Proto musí mít absolvovaný kurz **Hlavního vedoucího letního tábora** (akreditace MŠMT).

Před táborem provádí výběr táborových pracovníků, zajišťuje jejich přípravu a všechny potřebné náležitosti pro uspořádání tábora. Dle svého uvážení pověřuje některými fázemi přípravy i průběhu tábora ostatní vedoucí v rozsahu jejich kompetencí a kvalifikace (zdravotník, hospodář, případně programový zástupce atp.). **Zodpovědnost však stále zůstává na něm a to i v době, kdy na táboře není přítomen.** Během celého tábora řídí jeho zdárný průběh v duchu příslušných zákonů, směrnic a vyhlášek a schváleného programu tábora. K tomu patří nejen příprava a schvalování programů, plánů a cílů, ale soustavná kontrola jejich naplňování, hodnocení výsledků ostatních vedoucích, ale i řešení pedagogických a psychických problémů táborníků.

Zdravotník

Funkce zdravotníka nesmí být kumulována s funkcí hlavního vedoucího, s jinými funkcemi (hospodář, vedoucí táborového oddílu) ano. Pravomoci zdravotníka jsou v některých ohledech vyšší než u hlavního vedoucího. Zdravotník může ze zdravotního hlediska zakázat konání některých programů, i pokud je hlavní vedoucí odsouhlasil (vhodnější samozřejmě je společný postup obou „náčelníků“, dosažený po vzájemné dohodě mimo širší kolektiv vedoucích a instruktorů). **Zdravotník musí projít akreditovaným školením Zdravotník zotavovacích akcí,** podrobněji jsou povinnosti zdravotníka rozepsány v samostatné kapitole.

Hospodář

Na rozdíl od hlavního vedoucího a zdravotníka není pro funkci hospodáře podmínkou kvalifikační školení, i když je pro něj samozřejmě výhodou (školení provádí Pionýr). Při táborovém hospodaření je důležitá správně, poctivě a přesně vedená dokumentace. Hospodáře se týkají ekonomické povinnosti a zásady, které jsou rozpracovány ve zvláštní kapitole.

Zástupci hlavního vedoucího

Je to funkce potřebná, ale může být spojena s další funkcí (zdravotník, hospodář). Zástupce hlavního vedoucího by měl mít také kvalifikaci HVT, protože v nepřítomnosti hlavního vedoucího přebírá jeho povinnosti. Může mu být samozřejmě vymezena i pravomoc pro konkrétní oblast činnosti - např. celotáborovou hru, řešení pedagogických psychologických problémů s dětmi, bezpečnost tábora jeho účastníků, táborovou specializaci - např. počítače, výuku jazyků atp.

Táboroví vedoucí oddílů

Počet vedoucích na táboře (tedy osob starších 18 let, které se zabývají výchovnou činností s dětmi) se odvíjí především od počtu dětí, finančních příjmů tábora, ale také od systému rozdělení rolí a funkcí. Na velkých táborech mívá jeden vedoucí na starost oddíl asi 15 - 20 dětí. Většinou mu pomáhá instruktor, nebo mladší, začínající dospělý zástupce.

Počet dětí na jednoho vedoucího není obecně určen, hodně záleží i na schopnostech a zkušenostech toho kterého vedoucího a jeho autoritě. Větší individuální péči, úsilí i zodpovědnost mají vedoucí oddílů mladších dětí (do 10-11 let), ti jistě uvítají další stálé nebo občasně pomocníky. U starších táborníků (do 15 let) je třeba pečlivě zvažovat znalosti, dovednosti i jistotu příkladnost vedoucích, bez nichž budou jen těžko získávat autoritu jen z pozice své funkce.

Na menších táborech (zhruba do 30 dětí) vedoucí fungují jako kolektiv a k dětem se mohou dělit podle charakteru jednotlivých činností. Děti má v jednu chvíli na starosti jen část vedoucích a ostatní mohou připravovat další program nebo mít volno.

Při sestavování a výběru vedoucích nesmíme zapomenout i na určitou rezervu pro táborové služby (např. pokud si samostatně zajišťujeme stravování), ale i pro případ nemoci či zranění některého s vedoucích.

Nutnost většího počtu vedoucích či zvýšené nároky na jejich kvalifikaci může také ovlivnit účast dětí se SVP na připravovaném táboře. Z programu a chodu táborů mohou samozřejmě vyplynout i další funkce, jejichž schválení je v pravomoci vedení pionýrské skupiny a hlavního vedoucího.

Instruktor

Výchovný pracovník tábora ve věku cca 15-18 let, pomáhá oddílovým vedoucím s vedením dětí, přípravou různých druhů činnosti, případně dostává další úkoly podle, aktuální potřeby. Pro instruktory platí všechna práva a povinnosti jako pro oddílového vedoucího, ale je třeba přihlídnout k jeho věku a zkušenostem a zadávat mu přiměřené úkoly. Některé vysoce odpovědné a také rizikové činnosti instruktor dělat nemá či samostatně dokonce nesmí - např. dohled nad koupáním, delší pěší přesuny dětí, řízení střelby ze vzduchovek i luků, lanové lávky atd.

Řidič, technik

Auto se již stalo nezbytnou součástí tábora. Slouží zpravidla k dovozu vody a potravin, pokud je třeba, i k převozu nemocných k lékaři. Pro užívání auta na táboře platí zvláštní pravidla (o těch dále). Táborový řidič, musí absolvovat zdokonalovací školení pro řidiče a přezkoušení způsobilosti (tzv. referentské zkoušky), ty provádí autoškoly nebo je v regionech někdy organizuje Pionýr. To ostatně platí i pro užívání automobilů i během celoroční činnosti. Nehraje roli, zda je auto řidičovo osobní, jiné osoby nebo jestli ho vlastní organizace. O užívání auta na táboře musí být sepsaná smlouva a provoz auta řídí a kontroluje hospodář. Na táboře může v případě nutnosti být auto používáno i řidičem, který nemá referentské zkoušky, ten však nesmí převážet osoby, s výjimkou záchrany zdraví a životů.

Kuchař/ka

Na pionýrských táborech nejde o zcela nezbytnou funkci. Mnohde vaří střídavě různí vedoucí za pomoci dětí v rámci táborových služeb. Vařit jezdí na tábory nezřídkou už starší vedoucí a přátelé pionýrských skupin a oddílů, někdy i maminky. V každém případě je i kuchař/ka na našich táborech výchovným pracovníkem, měl by se vyznat v hygienických předpisech a požadavcích i ve zdravotních zásadách správné skladby dětské stravy na táborech.

Tábory, které mají kuchaře, starající se o všechno vaření, se s ním - s nimi musí samozřejmě dohodnout a uzavřít před táborem příslušnou hospodářskou smlouvu, obsahující jeho/jejich povinnosti a případně také mzdu, na kterou budou mít nárok (pokud se jí dobrovolně nevzdají ve prospěch dětí). Podrobnosti a odkazy jak na to najdete v dalších kapitolách. U pronajatých táborů s pevnými objekty může být kuchař součástí personálu, který si provozovatel tábora najímá a platí i se základnou.

Počty vedoucích

Počet vedoucích pro putovní tábory, děleno podle druhu přesunového prostředku, je ovlivněn nutností zajistit bezpečnost. Týká se to například vodáckých, cykloturistických či horských táborů. Neexistuje závazný univerzální předpis, který by na těchto táborech řešil početní poměry vedoucích a dětí. Zkušenosti ukázaly, že se pro putovní tábory osvědčuje respektovat následující počty:

Pěší: 20 až 24 dětí, 2 oddíloví vedoucí, 1 hlavní vedoucí, na každých dalších 10 dětí 1 oddílový vedoucí;

Pěší horské: 16 až 18 dětí, 2 oddíloví vedoucí, 1 hlavní vedoucí, na každých dalších 8 dětí 1 oddílový vedoucí;

Na kolech: 12 až 16 dětí, 2 oddíloví vedoucí, 1 hlavní vedoucí, na každých dalších 6 dětí 1 oddílový vedoucí (doporučuje se doprovodné vozidlo);

Vodácký: 16 až 18 dětí, 2 oddíloví vedoucí, 1 hlavní vedoucí, na každé lodi instruktor starší 15 let (neplatí při jízdě na kanoích), na každých dalších 8 dětí 1 oddílový vedoucí.

B. Příprava a školení táborových pracovníků

Každý z táborových pracovníků už zpravidla nějakou kvalifikaci získal - Minimum Pionýra, Kvalifikaci instruktora Pionýra, Kvalifikaci oddílového vedoucího Pionýra, Kvalifikaci pro výkon volených či jmenovaných funkcí či jiné druhy kvalifikace Pionýra (VDK a podobně). Zřizovatel tábora musí přesto zajistit před táborem aktuální proškolení všech táborových pracovníků o bezpečnosti na táboře, zdravotním a hygienickém minimu, první pomoci.

Toto školení se musí týkat bezpečnosti při všech činnostech, které se na táboře provozují, seznámení s hygienickými zásadami a praktické důsledky pro vedoucí, seznámení se zásadami první pomoci a postupem v případě úrazu. Všichni pracovníci tábora musí být poučeni o rozsahu svých práv a povinností. Na závěr školení všichni podepíší, že ho absolvovali. List s podpisy je součástí táborové dokumentace, uložené na táboře.

Doporučený obsah školení táborových vedoucích a instruktorů

1. Organizace tábora, směrnice pro LT Pionýra
2. Táborový řád, Režim dne
3. Organizace služeb a povinnosti vedoucího dne
4. Náplň práce jednotlivých funkcí na táboře
5. Právní postavení instruktorů (15-18 let)
6. Bezpečnostní předpisy pro činnost na LT
7. Postup při úrazu a mimořádných událostech (Poplachový řád)
8. Hygienické a zdravotní předpisy
9. Protiepidemiologická opatření
10. Protipožární opatření (Požární řád)
11. Výchovný a rámcový plán tábora, CETEH
12. Organizace vydávání a používání MTZ
13. Zákaz požívání alkoholických nápojů, kouření a organizace „návštěv“ na táboře
14. Lesní zákon, zákon o provozu na pozemních komunikacích, ochrana přírody atd.
15. Informace o zdravotním stavu účastníků tábora dle zdravotní dokumentace a výsledků zdravotního filtru (první den tábora).

Vzor **Prohlášení vedoucích tábora** o absolvovaném školení ke zdravotnímu, hygienickému a bezpečnostnímu zajištění tábora najdete v příloze.

PRÁCE HLAVNÍHO VEDOUcíHO S TÝMEM VEDOUcíCH

Porady - jak na to?

Možná si vzpomeneš, že jsi je jako instruktor či začínající vedoucí prožíval občas i s nechtí. V roli hlavního vedoucího tábora však pochopíš, že **účelné porady** jsou organickou a nezbytnou součástí řídicí práce - jsou osvědčeným a účinným nástrojem organizace a koordinace všech aktivit. Mnohdy pětiminutová porada dokáže ušetřit hodiny zbytečné práce či nervů. Porady umožňují společné setkání, seznámení se s úkoly, jejich rozdělení a termínování, kontrolu plnění, výměnu informací a především sjednocení stanovisek a koordinaci postupů. To vede mimo jiné i k účinnému prosazování pravidel, postupů i omezení, bez kterých se táborový život neobejde.

Zpravidla jsou porady organizovány jako:

- pravidelné „provozní“ porady, které mají obvykle stejný počet a strukturu účastníků (nejčastěji po večerce, někdy i v době poledního klidu);
- porady ke konkrétnímu problému. K účasti jsou vybírány osoby, které mají k problému co říci a mohou zaujmout povolané stanovisko, protože jej budou nejspíš i řešit.

Nejčastějšími chybami bývá přílišné zformalizování porad, kdy se sice dbá na účast, ba i na vedení zápisu, ten však bývá nekonkrétní a nestanoví úkoly, ani odpovědnost za jejich plnění. Nebo naopak jde o porady sice méně formální, ale tím pádem také chaotické - jednání je nepřipravené, improvizuje se ...

Účinné řízení porady je poměrně náročné - vedoucí musí spojovat organizační a řídicí schopnosti s řečnickou dovedností, má být schopen vést věcnou diskusi a formulovat jednoznačné závěry.

Co by mělo vždy platit:

- začínej včas, udej jasný začátek - výrok: „Začínáme!“ postačuje;
- ujisti se, že všichni znají cíl a program porady;
- drž debatu pod kontrolou;
- snaž se držet „časový harmonogram“, nezapomeň označit jasný konec, např.: „Končíme!“
- Další debaty pokračují už jako volná diskuse a nemají závaznou platnost;
- při vzniku konfliktu se jej nepokoušej „vyřešit“ tím, že téma opustíte a přejdete k dalšímu bodu jednání;
- vtáhni do aktivní účasti všechny účastníky, pravidelně se ujišťuj, že všichni dobře vidí, slyší a kontroluj pochopení problematiky, ptej se adresně na jejich názor.

V závěru porady by její vedoucí měl shrnout probrané body. Sumarizaci probraných problémů, závěrů a z toho plynoucích úkolů považujeme za nezbytnou součást porady:

- CO (jaký úkol) je třeba provést,
- KDO úkol provede,
- DO KDY ho provede,
- JAK případně úkol provede.

Shrnutí

Táborové porady (setkání vedoucích) probíhají zpravidla po večerce dětí nebo o poledním klidu v nějakém místě tábora, kde porada nebude tábor rušit a nebude rušena. Měli by se zde sejít nejlépe všichni vedoucí, aby si probrali plán na následující hodiny či dny. Výsledkem takové porady by měl být hotový denní plán (rozkaz) na následující den. V tomto plánu by mělo být také zaznamenáno, kdo má který program na starosti, nese za něj odpovědnost.

Porady vede jeden z vedoucích (nemusí to být nutně hlavní vedoucí), usměrňuje jejich chod, aby se neodbíhalo od tématu, a hlídá, aby se probraly všechny plánované a potřebné body. Projednané věci by si měli lidé v nejlepší případě zapsat (do svého zápisníku vedoucího), aby věděli, které úkoly dostali na starost. Součástí porad, zejména večerních, bývá někdy i hodnocení uplynulé činnosti, akce, dne.

DOPORUČENÍ:

Vyplatí se rozdat na začátku tábora malé zápisníčky a trvat na jejich používání při (velkých) poradách. Je to sice únavné čekat se zahájením, až se poslední opozdilec vrátí a přinese si ho, ale z metodického a praktického hlediska velmi účelné. (Krátká operativní porada k vyřešení dílčího jevu se bez nich zcela jistě obejde!)

C. Připravujeme režim dne a táborový řád

Oba tyto dokumenty by měli znát všichni účastníci a jejich rodiče již před táborem a potom během tábora by měly být každému přístupné na táborové nástěnce. Nemusí mít samozřejmě tyto strohé úřední názvy, je dobré, když souvisejí s námětem táborové hry a k pochopení dětí je důležitým požadavkem i stručnost a neúřední jazykové zpracování, kterému děti snáze porozumí. Na začátku tábora nesmí chybět i seznámení všech účastníků se všemi závaznými pravidly táborového života. V případě účasti dětí se SVP by součástí tohoto seznámení mohlo být i kratičké povídání o jejich omezeních a jejich schopnostech, či jak mohou ostatní přispět svým dílem pro jejich zdárnou a spokojenou účast na táboře.

Režim dne

Je časový rozvrh běžného dne tábora. Měl by být projednán na poradě vedoucích a připraven v souladu s věkem dětí a jejich tábornickými zkušenostmi (respektovat musí i požadavky hygienických vyhlášek a předpisů). Nezapomeňme, že v srpnu se už dny krátí a je proto lepší dát budíček dříve, aby se večerní program nezačínal za tmy. **Doba spánku musí být nejméně 9 hodin celkem.**

Na začátku tábora toho děti ještě tolik nenaspí, vstávají ráno samy celkem brzy. Později budou spát až do rána a po polovině tábora je budeme muset budit. Pokud v programu tábora připravujeme i noční akce (stezky odvahy, bojové hry), posuneme další den budíček aspoň o hodinu. **Nejméně jednu hodinu po skončení jídla** (oběda i večeře) by neměly mít děti náročnou fyzickou aktivitu (hygienická vyhláška zakazuje např. plavání a koupání, nevhodné jsou samozřejmě i okamžité pochody při putovních táborech). Po obědě je polední klid povinný, lze jej ale využít, hlavně u starších táborníků ke „klidovým“ činnostem (psaní kronik, uzlování, učení písniček).

Třetí den tábora bývá kritický, je ostatně statisticky ověřeno, že v něm přibývají drobné i větší úrazy z únavy, objevují se nevolnosti a další „aklimatizační“ potíže, táboroví nováčci si uvědomují, do čeho „spadli“ a mohou mít i různé smutné a slzavé nálady a stresy. Nad fyzickou zátěží během tábora bdí zdravotník, který má v tomto stejné slovo jako hlavní vedoucí. To jistě neznamená, že si oba budou dělat naschvály a dohadovat se před ostatními táborníky, včetně vedoucích a instruktorů.

Táborový řád

Ten jasně vymezuje, co mohou a nemohou účastníci během tábora dělat. Měli by ho znát již před táborem rodiče a hned na začátku tábora by měl být dětem přečten a vysvětlen. V táborovém řádu by mělo být také řečeno, co se stane po jeho porušení.

Požadavky táborového řádu kromě zajištění zdraví a bezpečnosti všech účastníků souvisí také s umístěním tábora, pokud je např. v blízkosti tábora rybník, řeka nebo silnice či železniční trať, musí být jasně řečeno, za jakých podmínek se k nim mohou děti přibližovat, vstupovat do vody apod.

Vedoucí dne

Na táborech odpovídá za chod celého tábora, za dodržování řádu tábora, režimu dne, vyhlášení jeho jednotlivých částí, určuje služby, jejich střídání, kontroluje jejich práci. Zodpovídá za pořádek v táboře, přijímá návštěvy, kontroly tábora. Ví, kde se zdržují jednotlivé oddíly, družiny, pracovníci tábora. Prakticky zastupuje po dobu služby vedoucího tábora a je podřízen pouze jemu. Na větších táborech je to zpravidla kvalifikovaný dospělý vedoucí

služebního oddílu. Pojmenování funkce lze pochopitelně přizpůsobit motivaci táborové hry či zvyklostem tábora.

D. O táborových vztazích mezi vedoucími

Motto: „Jaký pán, takový krám...“

Lidové rčení lze jistě převést i do poznání, že jaký vedoucí, takový tábor i oddíl či skupina, jaký instruktor, taková družina. Týmy vedení pionýrských táborů vznikají zpravidla z „odchovanců“ skupin a oddílů. Plus je v tom, že se znají, ví se, co od koho lze očekávat, v čem je kdo dobrý, co raději svěřit někomu jinému. Kladné znaménko se ale může změnit v mínus ve chvíli, kdy společný cíl dobrého tábora se roztříští v osobních vazbách a vztazích.

Dobrym kamarádům se odpustí víc, na „nováčky“ se hledí spatra a dává se jim najevo jejich nezkušenost, čas nutný pro činnost s dětmi i odpočinek se krátí soukromými iniciativami, debatami a zábavami vedoucích či instruktorů, hluboká citová vzplanutí zaslepí láskou oči těm, kteří by je měli mít na stopkách a to už ponechme stranou poněkud nebezpečné a vlastně i zakázané vycházky do okolních hospůdek nebo noční popíjení náčelníků. Děti to všechno dokáží vnímat, vidět, slyšet a obraz skvěle připraveného tábora se v jejich očích mění v groteskní karikaturu. O čem pak vyprávějí doma nebo kamarádům?

Kdo občas sleduje v médiích rozhovory s různými úspěšnými manažery a podnikateli, dočte se zpravidla, že si velmi musí dávat pozor na své osobní vztahy ke svým podřízeným. Nejedni si už postěžovali, že kdysi začínal s nejlepšími kamarády, ale že ho, když šlo do tuhého, opustili, podrazili, dokonce někdy i okradli. I jednoduché manažerské příručky nedoporučují příliš vřelé osobní vztahy ve vedení firem a k podřízeným. Jistě - „šéf“ má být sympatický, rozhodný, sebevědomý, ohleduplný v mezích svých možností příkladný v pracovním nasazení, ale...! Neměl by si nikoho připouštět k tělu víc, než je zdrávo, měl by v zájmu vlastním i v zájmu cílů, kterých chce dosáhnout, udržovat jistou hranici důvěrností a odstupu. Že to přece pro naše tábory nemůže platit? Že jsme si ty lidi vychovali, vyiplali, že je na ně spoleh? Že přece tábor není nějaká obchodní firma? Nu - a jakou částku obsahuje táborových rozpočet? Není to srovnatelné s leckterým menším podnikatelem? Má snad vedoucí tábora menší zodpovědnost za dosažení cílů „své firmy“, zvané tábor, za bezpečnost práce jejich pracovníků i klientů (tedy dětí)? A nehrozí snad po nezdařeném táboře firmě „Pionýrská skupina XY“ bankrot a krach? Každý si to může zvážit sám. Promyslet, podebatovat s jinými. Právě proto, aby nikomu nehrozil bankrot a krach.

Při vedení tábora pracujeme s lidmi - se živým materiálem. A z nekvalitního, byť líbivého materiálu, nic kvalitního nikdy nebude. Většinou se známe řadu let a víme, jak je kdo spolehlivý, kdo naopak má sklon uhýbat před zodpovědností, koho je třeba řídit a kontrolovat, protože se při větší možné samostatnosti chová jako neřízená střela a komu, obrazně řečeno, je nejlepší svěřit štípání dříví někde kus od tábora, protože jinak všechno poplete. Svůj názor na „své lidi“ by „hlavas“ neměl nikdy skrývat. Je na něm, zvolí-li už v přípravě tábora metodu osobních pohovorů s každým vedoucím a instruktorem zvlášť, či jakousi společnou besedu, v níž vyjádří své požadavky i hodnocení jednotlivců. Někde bývá zvykem jakýsi otevřený „Kruh pravdy“, kde se vyjadřují všichni ke všem problémům a nikdo nemá právo je za vyjádřený názor nějak stíhat, zesměšňovat nebo jinak postihnout. Lidé jsou však různí a veřejná kritika může i urazit. Jenže - važme vždy: potřebujeme skutečně na táboře Honzu, tvářícího se jako velký kamarád všech kamarádů, který ale všechno zamotá a zkomplikuje a ještě v ústraní popouzí ostatní proti našemu vedení? Bude prospěšný táborovému týmu vedení i celému kolektivu - a čím? Pokud ne, zbuďme se ho, domluvme mu, ať třeba přijede pomoci na nějaký den, ale nesvěřujeme mu

žádnou zodpovědnost! Pozor na postranní brblání, nepodceňujme ho, ale ani nepřeceňujme. Řešme raději problémy dřív, než začnou narůstat, jak se také říká: „na rovinu a na tři kroky ...“.

E. Cizí osoby na táboře

Tábor není neprodyšně uzavřeným místem, proto je potřebné - byť to vždycky naruší normální dění na táboře - myslet na situace, kdy se na táboře objeví cizí jedinci. Je totiž lhostejné, zda jde o příchody očekávané či nečekané; na základní přístup k nim by se mělo v táborových dokumentech pamatovat.

Základní zásadou je, že první kroky dotyčného vedou k hlavnímu vedoucímu, není-li z nějakého důvodu přítomen, pak zpravidla k vedoucímu dne. Stejně tak platí, že všichni, kteří chtějí vstoupit do táborových prostor, musejí podepsat „Prohlášení o bezinfekčnosti“. V kuchyni či ve skladech potravin nemají co dělat, nemají-li platný (!) „potravinářský průkaz“, i kdyby chtěli jakkoli pomáhat.

Návštěvy

Ze zkušenosti víme, že se rádi objevují bývalí členové oddílu, skupiny, kamarádi a partneři vedoucích, instruktorů. A samozřejmě také rodiče dětí. Rodiče táborových nováčků zpravidla přijedou ze zvědavosti, někdy i na úpěnlivou výzvu dítky: „Přijed'te, chci domů, nelíbí se mi tu...!“, písemnou či „mobilovou“.

Co s nimi? Slušně jednat, pokusit se vše vysvětlit. Trvají-li na odjezdu dítěte, musí sepsat prohlášení, že jeho pobyt sami ukončili. Nutná je i dohoda o způsobu vyrovnání poplatku dítěte za pobyt na táboře.

Zvědavé a zkušenější rodičovské návštěvy přijíždějí vlastně na jakousi kontrolu, zda jsme jim při přípravné schůzce před táborem nevěšeli na nos nějaké bulíky. Zajímá je program, ubytování dětí, pořádek v táboře, chování dětí i vedoucích. Bývalí táborníci (být i z jiných spolků) se rádi svěří se svými zkušenostmi, vzpomínkami, nápady. Vyslechněme je v klidu, jejich připomínky mohou být i užitečné. Můžeme je případně požádat i o pomoc - při hře, zařízení něčeho, na co nám nezbývá čas.

Kamarádi všeho druhu udělají dobře, když se předem ohlásí, kdy a proč přijedou. Jen připomínáme dobrou zkušenost: podobné návštěvy se sice mohou uskutečnit, ale nikdy nesmějí narušit program. Naopak, ať přispějí do programu nějakým zajímavým prvkem, anebo se ho aktivně sami účastní. A samozřejmě se nesmějí nechat „živit“ zadarmo!

DOPORUČENÍ:

Nelze si odpustit popis svérázné kategorie „žvanila a povaleče“, která se na některých táborech vyskytuje. Nezřídká je jich tábor plný zejména o víkendech, kdy přijedou na „návštěvu“ za kamarády - vedoucími, instruktory... Je to smutné zvláště tam, kde jinak nejsou návštěvy (rodičů) povoleny a děti se pak nestačí divit.

Občas se návštěvníkovi na táboře tak zalíbí, že se rozhodne pobyt si prodloužit. A třebaže může jít o dobrého kamaráda, dokáže jeho přítomnost i řádně běžící tábor rozložit (protože nemá žádnou funkci a zodpovědnost, tudíž ani co na práci, tak hledá partáky k lekování a nebo aspoň do všeho mluví).

Někdy se povaleči vyskytují i během celého tábora, neboť „hlavase“ někdo před jeho zahájením přesvědčí, že jeden člověk navíc se ztratí, ba může se i hodit. Zkušenost ale říká, že nemá-li kdokoli jasně vymezenou funkci a úkoly, tábora neprospívá.

Jasně je jedině: „hlavas“ nesmí připustit narušování dění na táboře a zde zvláště musí projevit i potřebnou dávku důslednosti a přísnosti.

Kontroly

Kontrola tábora je právem i povinností mnoha institucí. Může přijít metodická návštěva pořadatele - pionýrské skupiny, ale i krajské organizace Pionýra či Pionýra. Zavítat mohou samozřejmě hygienici (a navštěvují tábory často). Naše činnost může zajímat i starostu obce, v jehož katastru jsme se utábořili, hajného, který má na starost okolní lesy, u řek a rybníků nás může navštívit porybný. V chráněných krajinných oblastech asi neunikneme pozornosti pracovníků CHKO. Může se objevit i hlídka Policie ČR či kontrola z Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy nebo krajského úřadu. Se všemi se snažme o zachování dobrých vztahů. Výtky, jsou-li, přijímejme, a pokud s nimi nesouhlasíme, snažme se smírným způsobem vysvětlit svá stanoviska a problémy. V každém případě u jakékoliv kontroly požadujeme sepsání stručného záznamu o jejím cíli a účelu (orgány hygienické služby už mají svůj protokol předtištěný) i s dohodnutými připomínkami a závěry. Ten bude patřit i do závěrečné táborové dokumentace.

3. Organizační zajištění a dokumentace tábora

A. Časový harmonogram přípravy tábora

Není přehnané tvrzení, že každý tábor začíná už s koncem tábora právě ukončeného. Aby tábor proběhl bez problémů a vedoucí se na něm nestrhli, začneme zařizovat vše včas, počínaje povoleními od příslušných orgánů, přehledem o účasti vedoucích a instruktorů včetně možností jejich uvolnění, propagací tábora, nábořem účastníků, až k přípravě programu a rámcového plánu táborové činnosti, konkrétních her a jejich motivů.

Měsíc	Přípravné práce - úkoly
Září, říjen	Vyhodnocení právě proběhlého tábora Výběr termínu a místa příštího tábora Zajištění tábořiště (při jeho pronájmu)
Listopad - leden	Sestavení rozpočtu tábora, stanovení ceny Propagace tábora, web Tvorba rámcového programu (CTH) Zajištění personálu Příprava formulářů přihlášky
Únor, březen	Rozpracování programu LT Přípravné schůzky pracovníků LT (pravidelně do začátku tábora) Zabezpečování materiálního vybavení Příprava jídelního lístku, režimu dne atd. Nábor účastníků, distribuce přihlášek
Duben, květen	Zabezpečení dopravy (materiálu, osob) Oznámení tábora příslušným úřadům a institucím Příprava a odevzdání Schvalovacího listu tábora (Pionýři) Uzavření případných smluv s pracovníky tábora Zajištění lékařské pomoci v místě tábora Přehled o přihlášených dětech, příp. další propagace
Červen	Zpracování jmenného seznamu všech účastníků Předání tiskopisů nutných k vedení tábora (zdravotní deník, peněžní deník...) Zajištění provozní zálohy na LT, kontrola plateb Informační schůzka rodičů
Po skončení tábora	Do pěti dnů vyúčtovat provozní zálohu Odevzdat na KOP Hlášenku o konání tábora Zpracovat celkové hodnocení LT (vč. ekonomického) Šest měsíců archivovat všechny materiály o průběhu LT, pokud obecně platné předpisy nestanoví u vybraných písemností jinak.

B. Dokumentace k přípravě a k organizaci tábora

Nutná povolení státních a místních orgánů, potřebné smlouvy a dohody:

- oznámení územní hygienické stanici (OHS) - pokud nebereme vodu z veřejného vodovodu, přinést rozbor vody starý max. 3 měsíce. Pro kontrolu dodržování hygienických požadavků se může přijet na tábor podívat hygienická kontrola, její příjezd nebývá dopředu ohlášen.

- smlouva s majitelem pozemku (tábořiště) - odpovědnost majitele tábořiště za dodržení hygienických předpisů pro ubytování
- povolení od obecního úřadu
- majitelů lesů o odběru dřeva - nemusí být, pokud dřevo neodebíráme (kácení soušek „načerno“ může nepřející osoba označit i za lesní pych a to už je porušení zákona ...)
- pokud je tábor na území některé Chráněné krajinné oblasti, je třeba zajistit i souhlas příslušné správy CHKO
- dohoda s praktickým nebo dětským lékařem v místě konání tábora o poskytování zdravotní péče v době konání tábora (musí o nás vědět a počítat s možným „navýšením pacientů, někdy ale může mít v době tábora i dovolenou a je třeba vědět, jak a kde zajistit zdraví účastníků tábora)
- nahlášení místnímu oddělení Policie ČR

Schvalovací list tábora pro Krajskou organizaci Pionýra obsahuje:

- personální zabezpečení tábora,
- organizační informace a plánované počty účastníků
- stručný rozpočet tábora

Odevzdává se nejpozději do 20. května příslušného roku.

Formulář se může každoročně měnit na základě změn v legislativě a dalších aktuálních potřeb, proto je třeba jeho podobu při zahájení příprav tábora vyhledat na webu Pionýra, resp. v Servisu Pionýra.

C. Dokumentace a doklady účastníků tábora

(Vzory potřebných dokladů, které mají i svůj právní charakter, jsou zařazeny v přílohách).

Děti a instruktoři:

a. Závazná přihláška

Přihláška musí obsahovat základní údaje o dítěti (jméno, příjmení, datum narození, adresu bydliště) a dále by měla obsahovat údaje potřebné pro vedoucí, například schopnost dítěte plavat. Součástí přihlášky není potvrzení od lékaře.

Rodiče by ji měli dostat přibližně v únoru nebo březnu.

b. Potvrzení lékaře o zdravotní způsobilosti dítěte

Vydává dětský lékař, potvrzení platí 1 rok na všechny zotavovací akce (tedy i školy v přírodě, lyžařské zájezdy apod.).

(Poznámka z táborové praxe: Dětské lékaři nemusí být vždy informováni o tom, jak se jejich pacienti léčí u dalších specialistů (alergologů, imunologů, psychiatrů atd.). Je proto nutné je porovnat s informacemi z dokumentu rodičů „List účastníka“. Aktuálně je na formuláři Závazné přihlášky doporučeno uvádět text, kterým rodiče upozorňujeme na nutnost uvedení všech relevantních informací o zdravotním stavu dítěte.

c. List účastníka

Obsahuje prohlášení zákonných zástupců dítěte, že ošetřující lékař nenařídil dítěti změnu režimu, dítě nejeví známky akutního onemocnění (průjem, teplota, apod.), okresní hygienik ani ošetřující lékař mu nenařídil karanténní opatření a v posledních 14 dnech se dítě nedostalo do

styku s osobou postiženou infekční nemocí. List účastníka nesmí mít datum podpisu starší, než 1 den před odjezdem na tábor!

d. Průkaz pojištěnce zdravotní pojišťovny

Nedoporučujeme vozit originál, klidně postačí i kopie.

e. Zdravotní průkaz pracovníka v potravinářství

Hygienické kontroly potěší, mají-li je i instruktoři, zejména pokud se podílejí na přípravě jídla, pro vedení tábora jsou i pojistkou pro případ výskytu různých střevních potíží.

Dospělí výchovní pracovníci

a. Dohoda o výkonu funkce na táboře

obsahuje základní data dospělých výchovních a dalších pracovníků, termín účasti na táboře, funkci na táboře příp. další (viz níže).

b. Potvrzení od lékaře o způsobilosti k práci s dětmi

Vystavuje ošetřující praktický lékař, platí 1 rok

c. Zdravotní průkaz pracovníka v potravinářství

vydává ošetřující praktický lékař, měl by se obnovovat každý rok

d. Potvrzení o bezinfekčnosti

dospělí pracovníci ho podepisují při příjezdu na tábor

Další dokumentace průběhu tábora

- Rozpis povinností služeb
- Evakuační plán
- Táborový řád, režim dne
- Případně další materiály z nástěnek
- Ostatní dokumenty (kronika, táborové noviny, fotografie, filmy, web tábora apod.)

Uzavírání dohod o výkonu funkce

Musíme zdůraznit, že nejde o dohody pracovní, z nichž by vyplývala odměna. O těch je pojednáno jinde. Uzavření dohod o výkonu funkce vyjadřují obě strany skutečnost, že si uvědomují vzájemné povinnosti. Zkušenost ukazuje, že po uzavření dohod (o výkonu funkce) přistupují táboroví pracovníci k plnění svých povinností - zejména v otázce přípravy tábora a jeho programu - s větší vážností.

Konkrétní podobu dohody si může každý provozovatel upravit sám, nicméně by měla obsahovat:

- označení smluvních stran;
- alespoň elementární popis práv a povinností obou stran (vycházet můžete z této kapitoly o právech a povinnostech);
- popis funkčního zařazení;
- místo a dobu výkonu funkce a jaké plnění provozovatel poskytne (např. že strava a ubytování je táborovému pracovníku poskytnuta zdarma či za příspěvek apod.);
- vhodné je do smlouvy také vymežit, jakým způsobem provozovatel vytvořil podmínky pro výkon funkce, jak pracovníka poučil (o bezpečnosti, hygieně, organizaci práce apod.);
- Doporučujeme také formou přílohy stanovit náplň jednotlivých funkcí.

Smlouva by měla také upravovat, za jakých podmínek je možné od ní odstoupit. Kupříkladu stanovit povinnost neprodleně od smlouvy odstoupit, pokud dojde k závažné změně ve zdravotním stavu pracovníka. Rovněž, dopustí-li se pracovník jednání, které je v rozporu se dokumenty pořadajícího subjektu, zákony ČR, pravidly bezpečnosti při táborové činnosti atp.

Pomocí tohoto smluvního stavu je také možno rozšířit plnění provozovatele na další osobu. Využijí to zejména osoby, které jedou na tábor s malými dětmi. Např. zdravotnice (kuchařka) jede na tábor s malým dítětem. Provozovatel poskytne stravu a ubytování dítěti zdarma, rodič se pak zaváže, že za dítě provozovatel neponese odpovědnost, ale přesto se podřídí táborovému řádu a režimu dne, jakoby to byl účastník tábora. Zdánlivý papír „navíc“ přináší jasno do vzájemných vztahů a vazeb.

D. Dokumentace o uskutečněném táboře

Denní programy - rozkazy:

vyplňují se pravidelně během tábora, je v nich zaznamenán reálný program na další den, doporučujeme si pak např. na zadní stranu dopsat i případné narychlo provedené změny

Hospodářské dokumenty:

- peněžní deník tábora a prvotní doklady o příjmech a výdajích
- soupis táborového inventáře
- dohoda o použití soukromého motorového vozidla pro potřeby tábora včetně Knihy jízd, nebo Cestovní příkazy
- protokol o převzetí funkce zástupce vedoucího tábora pro věci hospodářské
- protokol o předání a ukončení funkce zástupce vedoucího tábora pro věci hospodářské
- denní evidence přítomnosti dětí a vedoucích
- souhlas majitele pozemku/nájemní smlouva na tábořiště
- táborový jídelníček
- dohody o výkonu funkce
- dohody o provedení práce

Zdravotní dokumentace:

- kopie ohlášení o konání tábora okresní hygienické stanici, případně další korespondence s hygienickou stanicí
- výsledky rozboru vody, není-li tábor zásobován z veřejného vodovodu
- zdravotní deník (archivuje se jen ½ roku po táboře)

Zápis o školení táborových pracovníků:

o zásadách bezpečnosti práce a požární ochrany, hygienických požadavcích na provoz tábora a poskytování první pomoci. Školení se provádí před táborem a musí jím projít všichni pracovníci tábora!

E. Úrazové, odpovědnostní a majetkové pojištění

Pionýr má prostřednictvím České rady dětí a mládeže uzavřené následující pojistné smlouvy. Podrobné informace o rozsahu „centrálního pojištění“ obsahují jiné druhy kvalifikace, zde je proto jen rámcové shrnutí:

- **Úrazové pojištění**, které je centrálně hrazeno Pionýrem a z grantu MŠMT, vztahuje se na všechny účastníky akcí pořádaných Pionýrem.

- **Pojištění odpovědnosti** za způsobené škody, které mohou svým pracovníkům - členům spolku Pionýr - uhradit pionýrské skupiny vždy na příslušný kalendářní rok. Zvolení Vedoucí skupin a jmenování Vedoucí táborů, oddílů a družin toto pojištění mají zajištěné centrálně, stejně jako u výše uvedeného úrazového pojištění
- **Cestovní pojištění do zahraničí** pro skupiny v rámci zahraničních aktivit, které mohou sjednat za zvýhodněných podmínek pořadatelé.

Podrobné podmínky pojištění je třeba sledovat průběžně s ohledem na to, že v rámci uzavírání smluv na jednotlivá období dochází k dílčím změnám některých podmínek. Obecně lze ale říci, že pojišťovna není povinna poskytnout plnění v případě, že k úrazu došlo při činnostech prováděných bez dozoru odpovědné osoby, případně bez jejího výslovného povolení nebo bez zásadních pokynů.

Smlouva o úrazovém pojištění obsahuje pojištění proti těmto pojišťovaným rizikům:

- smrt úrazem;
- trvalé následky úrazu;
- doba nezbytného léčení úrazu;
- čas pracovní neschopnosti za dobu léčení následků úrazu.

Hlášení pojistných událostí

Pojišťovně ji oznamuje příslušná organizační jednotka, která akci pořádala (pionýrská skupina), oznamuje se na tiskopisu pojišťovny - všechny řádky musí být pravdivě vyplněny. Kopie hlášení se odesílá na Ústředí Pionýra.

Pojišťovna si může vyžádat doklady nezbytné pro vyřízení a může prověřit podklady, podle nichž byl vyhotoven doklad o úrazu (včetně např. denních rozkazů, táborového řádu atd.).

F. Příprava materiálně technického zabezpečení

Jde o veškeré vybavení, které se týká tábora. Jde tedy o majetek, a proto vybavení úzce souvisí s ekonomikou tábora. O ekonomice bude ale pojednáno jinde, zde půjde hlavně o to, jaký materiál je na tábor třeba připravovat.

Materiál pro chod tábora

Záleží na tom, jaký tábor pořádáme. Jestliže jedeme do pronajaté či půjčené základny, velkou část materiálu nebudeme zřejmě potřebovat, protože ji budeme mít půjčenou. Co a kolik toho ale bude, si musíme předem zjistit, a zajišťujeme si jen to, co budeme potřebovat. Pokud si tábor zařizujeme sami, pak nejdůležitější vybavení bude nejspíš materiál na stavbu stanů, jídelny, kuchyně a záchodů, případně umývárny a dalších staveb. Dále jistě vybavení jednotlivých prostor (matrace do stanů, vybavení kuchyně - nádoby na vodu, nádobí, nože, naběračky apod.). Můžeme použít i propanbutanové bomby jak k vaření, tak ke svícení, k osvětlení lze užít také petrolejky.

Určitě potřebujeme vybavení hygienického zázemí (hadice na přívod vody, nádoby na mytí, mycí prostředky, toaletní papír) a náradí, bez kterého se většina táborů neobejde (lopaty, sekery, pily, motyky, rýče, polní lopatky atd.).

K pohodovému průběhu tábora patří ještě velké množství drobností, jako jsou mapy oblastí, buzoly, stopky, vlajka, atd. Při deštivém počasí se např. na nástěnkách vyplatí vložit rozkazy a další táborové dokumenty i úkoly her do igelitových desek, někdo užívá i svačtinové sáčky z mikrotenu.

Materiál pro program

Do druhé skupiny patří všechny věci, které využijeme při vytváření programu. Může jít o rekvizity a další materiál na CETEH, sportovní vybavení, ale i kancelářské potřeby. Další příklady jsou zmíněny v kapitole o programu.

Stavba tábora

Zdaleka ne všechny tábory stavíme na holé louce, kde se tábor postaví a následně i zbourá. Vlastní stavba tábora má bezesporu své kouzlo, protože se člověku dobře žije s pocitem, že bydlí v táboře, který si sám postavil. Tento druh táborů má tedy mimo jiné i výchovnou funkci, protože učí děti vážit si vlastní (i cizí) práce. Tento typ tábora je však také náročnější, než když si hotový tábor pronajmeme. Musíme zařídit opravdu vše, počínaje posekáním louky, dopravou materiálu, dřeva, podsad, celt, náradí na stavbu a konče zajištěním uskladnění materiálu do dalšího roku.

Někdo staví nejdříve jídelnu a kuchyň, jinde se postaví velký stan, do kterého se uloží všechny věci. Mnohé tábory staví dospělí a instruktoři, případně přátelé i rodiče táborníků bez dětí, vybudují se základní stavby a děti potom pomáhají se stany a stavbami strážních přístřešků, brány, sportovních doplňků apod. Při příjezdu dětí by měla být vždy postavena hospodářská a hygienická zařízení - kuchyně, WC a umývárny.

Pokud víme, že se tábora budou účastnit děti se SVP, myslíme již při stavbě na úpravy, které by jim mohly usnadnit pohyb po táboře či používání táborových staveb a herních prvků. Ať už jsou to úpravy usnadňující přístup dětem s různými tělesnými handicap, či přizpůsobení např. táborového značení pro děti s různými dysfunkcemi.

G. Podíl dětských služeb na průběhu tábora

Tábor, kde by si děti jenom hrály a „užívaly si“ bez nějakého výchovného zaměření, rozvíjecího i jejich osobnost, je v Pionýru spíše výjimkou. Na většině táborů a to i těch, které jsou většího měřítka nebo v chatkách, se děti podílejí na jeho průběhu a programu. Rozsah povinností, které děti mají, se sice liší, ale ve své podstatě se většinou podobají.

Noční hlídky

Hlídkají tábor během noci, zamezují nepovolaným osobám ve vstupu do tábora. Pokud k příchodu cizí osoby dojde, nebo se vyskytne i podezření nějaké neobvyklé nebo nebezpečné situace, informuje i třeba budí hlídka okamžitě vedoucího dne nebo hlavního vedoucího (případně „náčelníka stráží“ apod.) - **hlídka nepodniká žádná opatření samostatně!** Střežení tábora by měli kromě dětí zajišťovat v jakési pohotovosti vždy i dospělí vedoucí nebo zkušení instruktoři. Děti by měly být proto hned na začátku tábora seznámeny s tím, kde je stan (chatka) hlavního vedoucího. Měly by také vědět, jak mají být na hlídku oblečeny a co mají při hlídce dělat, vše by mělo být vyvěšeno na nástěnce a vysvětleno i při jejich prvním hlídání. Zde se obzvláště vyplatí přemýšlet o míře omezení a případném uzpůsobení podmínek hlídky pro děti se SVP, abychom je nemuseli ochuzovat o tyto nepostradatelné aspekty táborového života.

K vybavení hlídky patří především vhodné oblečení proti chladu a dešti a funkční baterka, většinou i pišťalka. Na některých táborech jsou i různá poplachová zařízení, s jejichž funkcí a použitím musí být hlídky seznámeny. Bývá zvykem připravovat pro noční hlídky jídlo pro případ hladu (namazaný chléb) a teplý čaj.

Pravidla pro noční hlídky:

- po držení noční hlídky následují dvě noci nerušeného spánku,
- děti do cca 10 let mají hlídky jen do 23. hodiny a po 4. hodině rání v délce nejvýše 60 minut
- děti ve věku cca 10-12 let mohou mít hlídky dlouhé až 80 minut a starší až 120 minut

Denní hlídka

Zdržuje se vždy na dohled vstupu do tábora (brány). Udržuje si přehled o činnosti v táboře, dbá na pořádek v táboře, dodržování řádu tábora a režimu dne. Dbá na to, aby do tábora nevstupovaly žádné cizí osoby bez souhlasu vedoucího dne nebo hlavního vedoucího tábora. Příchod návštěvy ohlásí okamžitě vedoucímu dne. Je vhodné, je-li hlídka i oblečena nebo označena tak, aby i náhodný návštěvník věděl, že jde vlastně o „úřední táborovou osobu“, pověřenou střežením tábora.

Táborové dětské služby

Tato služba by měla zabezpečit pomocné práce v kuchyni i v prostoru tábora, například přípravu dřeva, mytí společného nádobí (osobní nádobí si myje každý účastník sám), škrábání brambor, očištění zeleniny, pomoc s nákupy, úklid jídelny. Práce, které děti vykonávají, musí být úměrné psychickým a fyzickým možnostem dětí a musí vyhovovat vyhláškám ministerstva zdravotnictví. Dětské služby nesmí uklízet hygienická zařízení tábora (WC a umývárny). Služba v kuchyni musí být čistě oblečena, dozor nad službou provádí kuchař nebo jiný dospělý pracovník tábora (zdravotník). Do služby samozřejmě nezapojujeme nemocné děti. Naopak je zde velké pole působnosti pro zapojení dětí se SVP, byť to s sebou nesporně přináší i větší míru zodpovědnosti pro přítomný personál. Přesto se zde mohou uplatnit svou např. manuální zručností děti, které jinak neoslňují při hrách a soutěžích, případně se mohou plnohodnotně zapojit i „neběhavé“ děti.

4. Příprava táborových programů a her

A. Motivace

Před táborem a na táboře

Chceme-li připravit a vést tábor, musíme samozřejmě získat jeho účastníky - děti, instruktory, vedoucí. Jinými slovy - *motivovat* je tak, aby na tábor chtěli jet, aby se na něj těšili, aby v nich už příprava tábora vzbudila to, čemu se říká „radostné očekávání“. Ve skupinách a oddílech, kde jsou tábory přirozeným vyvrcholením činnosti, máme situaci jednodušší. V motivaci pro účast nám jistě pomohou účastníci bývalých táborů, často i děti.

Chceme-li získat další nové táborníky, musíme zapojit i různé formy propagace, nástěnky, besedy... Pozor ale, neslibujme hory doly, držme se toho, na co máme. Naslibovat před táborem dobrodružství, zajímavé nové hry, napínavou celotáborovou hru a pak celé dny věnovat míčovým hrám, koupání, odpočinku a večery diskotékám, může znamenat pro vedení tábora i totální ztrátu důvěry a spoustu problémů.

Motivem rozumíme pohnutku vědomého jednání... Na *motivaci* nejsou mezi odborníky zcela shodné názory. Shodují se však v názoru, že *je to složitý psychický proces, který vzbuzuje a podněcuje jednání člověka a zaměřuje ho k určitému cíli*. Motivaci tvoří potřeby člověka - i dítěte - jeho city, zájmy a hodnoty, touhy a ideály, které uznává a přijímá za své.

Motivování činnosti je jednou z nejpotřebnějších záležitostí i v práci hlavního vedoucího, který nepracuje jen s dětmi. Musí motivovat i instruktory, vedoucí... Vždy se musí snažit, aby všichni pochopili, proč mají tu či onu činnost dělat.

Na táborech je přirozená **motivace okolnostmi**, kdy účastníci přímo v praxi pochopí, že nemohou jednat jinak. Když si např. na putovním táboře oddíl neuvaří večeři, zůstane o hladu. Příště si ji určitě uvaří. Důležitá je i **motivace vedlejšími cíli**. Děti mají rády různé odznaky či trofeje, které při činnosti získají. Proto je můžeme pro méně populární činnost získat tím, že za ni mohou dostat odznak, diplom nebo nějakou věc, která je pro ně přitažlivá. **Motivace hrou** patří v Pionýru k základům činnosti. Děti jsou prostřednictvím hry ochotny plnit i náročné nebo nezajímavé úkoly, jestliže se při ní aktivně uplatní. Jednotlivé druhy motivace na táborech proto musíme střídat, kombinovat a důkladně promyslet, pro který věk a druh činnosti je určitý druh motivace nejvhodnější. Musíme proto znát účastníky tábora a jejich individuální motivaci.

Má-li být tábor úspěšný, je třeba, stručně řečeno, motivovat každou činnost, každou hru, každou aktivitu. Je-li jediným motivem „Táborový rozkaz číslo...“, může dojít ke kalamitě, začínající dotazy: „A proč to vlastně máme dělat, proč tu vlastně jsme...?“

A zájmy dětí...

Děti se zajímají o mnoho věcí, jejich zájmy mají široký záběr a jsou značně ovlivněny prostředím a výchovou. Proto je důležité, aby i táborové prostředí bylo podnětné. Děti by měly mít možnost projít řadou zájmových činností, aby na základě poznání a zkušenosti mohly získat určitý zájem, který v pozdějším věku bude mít trvalejší ráz.

Z hlediska činnosti na táboře jsou důležité *individuální dětské zájmy*. Ty jsou často v praxi chápány jako něco stálého, neměnného. Ve skutečnosti každý individuální zájem, především dětský, prodělává svůj vývoj. Dítě se zdaleka rychleji, než dospělý, nadchne pro nějakou věc

nebo činnost. Zde se otvírá volné pole pro vedoucího. Jeho úkolem je vzbudit zájem dítěte o prováděnou činnost a zapojit ho do ní.

Zájmy jak obecné, tak individuální, jsou nejen prostředkem rozvoje schopností, ale i základní podmínkou aktivity dítěte. Chceme-li uspokojit zájmy dětí, musíme je znát a opírat se o ně a táborový program přizpůsobit jejich požadavkům.

Respektujeme a poznejme zájmy, představy, touhy a obavy dětí

I zkušenější vedoucí, oddíloví i skupinová vedoucí někdy „trpí“ jistým sebevědomím. Mají pocit, že vše, co pro tábor chystají a připravují, je v pořádku, dobré, výchovné, přínosné, zábavné a oblíbené. Divíme se pak někdy, že osvědčení táborníci najednou „nejedou“ s rozpačitými omluvami, že jim rodiče zařídili jiný letní program. I na táborech pak zjišťujeme, že některé „osvědčené“ formy a metody „nezabírají“. Pokusy „převálcovat to“ mohou mít i negativní dopady v dalším poklesu zájmu o naše tábory.

Obávejme se proto raději rutiny, hledejme příčiny dřív, než dojde ke špatným důsledkům. Hledejme a zjišťujme neustále, jaké vlastně jsou aktuální zájmy, představy, touhy i obavy dětí, pro které chceme připravit kus krásných a zajímavých prázdnin. Ty se totiž v současnosti mění mnohem rychleji, než tomu bylo v dětství dnešních „...cetiletých“. Vliv má pochopitelně televize, počítačové hry, mediální kampaně, módní literatura a filmy (jak se říká: „co právě frčí“). Připomeňme Harry Pottera, Pána prstenů, Dračí doupě ...

Mnozí vedoucí to vědí a čerpají z řady zpracovaných celotáborových her v široké škále námětů a motivací od „Lovců mamutů“, přes indiánskou a kovbojskou tematiku, přes historické události až k současným tématům, oblíbeným v dětské populaci.

Ale: víme vždy skutečně, jaké motivy, jaká témata, jaké náměty děti skutečně přitahují? Víme, jaké formy a metody, aktivity, zvyky, rituály a pravidla našich táborů děti přitahují, na co se těší, co jen pasivně přijímají jako „nutné zlo“ a čeho se obávají, co je rozčiluje, štve a vlastně i odpuzuje? Nespolehejme jen na osobní rozhovory s dětmi, či kolektivní besedy o programu tábora. Známe přece „své“ děti a víme, že některé svůj názor jen tak hned neřeknou. Nechtějí se třeba zesměšnit před kamarády, nechtějí „naštvat“ vedoucího nějakou kritikou, jsou už třeba z domova navedeny, aby do ničeho nešťouraly a v diskusích mlčely. Jiné se zase chtějí zavděčit a všechno pochválí a další (hlavně starší a adolescenti) se chtějí vůči autoritám vymezit, zviditelnit a napadnou a zkritizují i to, co jim vlastně i líbí.

Každý zkušený vedoucí už z určitých signálů mezi dětmi vycítí, že něco nemusí být v pořádku. Dobrou metodou, jak se dostat co nejlíže ke skutečným názorům dětí před táborem je malý test, sonda do jejich zájmů, představ i obav. Skutečnosti nejlíže se dostaneme, bude-li anonymní. Připravme si seznam táborových činností, zvyklostí a rituálů. Např.:

- služby v kuchyni
- noční hlídky
- noční bojové hry
- míčové hry
- výlety na delší trasy
- poznávání přírody
- nástupy a rozkazy
- táborové zkoušky k získávání různých odznaků
- zpívání u táboráků
- vaření na ohni

- téma vaší táborové hry ... atd.

Děti pak vyzveme, aby samy (pokud možno bez porad a dohadů s ostatními kamarády) obodovaly nebo oznámkovaly jednotlivé aktivity, např.:

- 1 - **těším se na to, mám to rád, ráda ...**
- 2 - **patří to asi k táboru, ale moc mne to nebaví ...**
- 3 - **nebaví mne to, mám z toho strach, števe mne to ...**

Samozřejmě lze zvolit i jiné způsoby hodnocení (bodování, plusy a mínusy, kytičky a křížky atd.). V oddíle, kde podobný test proběhl, byl jeho dost zkušený vedoucí dost překvapen, když výsledek sondy ukázal, že děti sice mají rády písničky u táboráku, ale že se je jen nerady učí, že téměř milují noční náročné bojovky s jinými tábory, ale že nerady hlídají svůj tábor, že se jim líbí udělování různých odznaků odborností, ale že je nerady dlouhodobě získávají a jistě zdrcující bylo zjištění, že skoro nejméně oblíbenou táborovou aktivitou byly nástupy se čtením rozkazů.

Samozřejmě na dalším táboře se „neoblíbené“ aktivity potlačily, pozměnily (např. rozkazy byly textově krátké, nenastupovalo se v řadě, ale v kruhu, oddíloví kytaristé si „jen tak pro sebe“ pozpěvovali a brnkali táborové písničky, dokud se kolem nich nevytvořil hlouček přízpěvujících posluchačů atd. Dokážeme-li častěji vycházet vstříc aktuálním zájmům dětí, může to našim táborům - a nejen jim, určitě jen prospět.

B. Rámcové a denní programy

Rámcový program tábora

Jde o tabulku (většinou dost rozsáhlou), ve které řádky tvoří jednotlivé táborové dny a sloupce části dne (případně naopak). Části dne bývají: ráno, dopoledne (2 části) odpoledne (2 části), večer, noc. Jednotlivé části jsou odděleny jídlou a svačinami (a poledním klidem). **Rámcový program není závazným dokumentem, slouží jako orientace a dobrá pomůcka pro zkušené a zodpovědné vedoucí.**

Při sestavování rámcového programu bychom si měli uvědomit, kdo a pro koho program připravuje a jaká bude vůbec organizační struktura vedení jednotlivých programů, jestli bude společný program nebo program po družinách (oddílech). Výběr a náročnost programu se také odvíjí od věku a zkušeností dětí. V „rámcáku“ by se také mělo objevit, kdo má daný program na starost (neznamená to ale v žádném případě, že ho dotyčný dělá sám, jde jen o určení odpovědnosti). Musíme také počítat s tím, že na některé programy je nutná delší příprava. Při uvažované přítomnosti dětí se SVP je potřeba již v této fázi přípravy přemýšlet o výzvách, které nám jejich účast přinese a o možnostech úpravy pravidel pro jejich plnohodnotné zapojení.

Denní program - denní rozkaz

Jde o plán na konkrétní den, sestavovaný nejlépe den předem s přihlédnutím k aktuálnímu stavu počasí apod. Vychází z rámcového plánu, ale je doplněn a pozměněn. Na rozdíl od rámcového programu **je to závazný dokument**, který se musí psát, vyvěšovat a uchovávat. Veškeré změny programu, které nastanou ještě během dne, se tam musí objevit, zvláště **rizikové činnosti** (koupání, bojové hry, střelba, přesuny dopravními prostředky, rozdělávání ohně v rámci programu nebo opuštění tábora). K veškerým změnám by měl dát souhlas hlavní vedoucí.

Denní rozkaz by měl obsahovat číslo, datum, plánovaný program, pochvaly a tresty, ostatní informace, podpis hlavního vedoucího. Občas se ovšem diskutuje o termínu „rozkaz“. Jde o pojem, který je obecně vžitý, v rámci celotáborových her lze jistě najít i jiný pojem, který navozuje nutný pocit závaznosti dokumentu, ale může být dětem příjemnější (*pokud si zrovna*

nehrajeme na nějaké válečné téma - může to být třeba dekret, prohlášení náčelníka, věštba velekněze, pokyn hejtmana, přání řeckých bohů atd.)

C. Práce kolektivu vedoucích

Sehraný kolektiv vedoucích je základem úspěšného tábora. Podobně jako u dětí mohou být vedoucí buď členy oddílu, nebo se získávají pouze na tábor (což ovšem v Pionýru není příliš obvyklé). V obou případech ale platí, že by se kolektiv vedoucích měl nad přípravou tábora v maximální míře setkávat. Úkoly by si měli lidé mezi sebou rozdělovat, kdo si vezme na starosti kterou aktivitu a společně dohodnout rámcový program a potřebný materiál. Zkušenost ukazuje, že „lidé z ulice“, kteří se objevují buď na základě nějakého inzerátu, či které někdo přivede, nemusí být vždy přínosem. Doporučujeme zavést **požadavek čistého výpisu z trestního rejstříku**, i tak není ovšem nikdy jisté, co pozitivního i negativního mohou do týmu vedoucích přinést.

I během tábora by měli vedoucí a instruktoři mezi sebou komunikovat, sdělovat si postřehy, diskutovat nad problémy a dopracovávat program na nejbližší dny. Ideálním prostorem pro to jsou táborové porady (setkání vedoucích). Výsledkem takové rady by měl být hotový denní plán (Rozkaz dne) na následující den. V tomto plánu by mělo být také zaznamenáno, kdo má který program na starosti, nese za něj odpovědnost.

Porada by měla probíhat tak, že ji jeden z vedoucích (nemusí to být nutně „hlavas“) vede, usměrňuje její chod, aby se neodbíhalo od tématu, a hlídá, aby se probraly všechny plánované body. Podrobněji je tato problematika rozvedena v kapitole o organizační přípravě.

D. Spoluúčast dětí na rozhodování

Obecně

Spoluúčast (chce-li někdo: *participace*) dětí je občas až zaklínadlem. Zájmem dětí však jistě není poposedávat na schůzích a vést nekonečné rozpravy nad všeobjímajícími tématy. Příliš často bývá *participace* spojována s diskusemi a z nich plynoucími závěry, odtud asi také vzlínají představy o nezbytnosti obřadných struktur a k nim přinálezejících rituálů.

Pionýr a jeho akce, zde tábor, však přináší jedinečné možnosti nabídnout dětem nepřeberné množství činností, a tudíž příležitostí. Základním prvkem je přehodnotit vrchnostenský přístup vedoucích k dětem a naopak - promyšleně vytvářet a umožnit jim využít již zmiňované příležitosti dané ústřední myšlenkou: Proč by o tom nemohly rozhodnout samy děti, proč by se na tom nemohly (spolu)podílet?

Východiskem je přístup vedoucího, který se nesmí nechat odradit, že děti jednou, dvakrát něco nezvládnou. Vždyť čínorodý životní styl je charakteristický:

- nápady, aktivním přístupem a náměty dětí;
- podněcováním (oné) aktivity a její podporou od vedoucích.

Děti potřebují cítit naši důvěru, mít pocit, že jejich názor, byť není určující a bezesbytku přijatý, byl vyslechnut a bylo na něj věcně reagováno.

Na táboře

Na většině táborů je spoluúčast dětí nedostatečně uplatňována a často až podceňována - nutno říci, že ke škodě táborů a samotných dětí. V zásadě jde o to, prostřednictvím například tzv.

táborové rady, umožnit dětem spolupodílet se na chodu a činnosti tábora a tím je také zapojit a zainteresovat a naučit je samosprávným činnostem. Proto bychom se spoluúčastí dětí měli počítat již při přípravě tábora, stejně tak, jako počítáme s tím, že někdo bude dělat vedoucího tábora.

Chybou by ale bylo (a děti to brzy poznají) zřizovat táborovou radu formálně, pokud to k ničemu neslouží a nepřispívá, pouze se děti od mládí naučí formalismu. Před touto možností všechny varujeme!

Dobrý vedoucí umí - vlastně musí umět - využít přirozené dětské aktivity k zajištění podílu dětí na činnosti, ke spolurozhodování i k řešení vznikajících problémů (měl by ovlivňovat a usměrňovat děti ke správnému rozhodnutí). Navíc, děti berou rozhodnutí, na kterých měly možnost se podílet, vážněji, jsou jim bližší (neberou je jako příkazy). Táborová rada může v životě dětí získat významné a nezastupitelné místo. Jejím prostřednictvím vychováváme děti k samostatnému, správnému rozhodování, podřizování se většině, tzn. k těm vlastnostem, které od nich vyžadujeme v dospělosti. Tuto skutečnost nepodceňujeme a snažíme se z dětí vychovávat aktivní jedince, schopné života v kolektivu. Existence táborové rady je velmi důležitá i z psychologického hlediska - dává pocit spoluzodpovědnosti.

Dětská rada může projednávat (lépe řečeno vedoucí s dětmi):

- přípravu programu, podíl dětí na jeho zabezpečení;
- řízení táborové hry (s tím je nutné počítat již při přípravě hry!);
- nálady dětí, jejich požadavky a přání;
- chutnost stravy a připomínky k jídelníčku;
- kárná opatření, pochvaly, vyhodnocování;
- návrhy na vylepšení tábora;
- hodnocení akcí, oddílů...

Táborová rada musí být také vidět, např. při nástupech, akcích, soutěžích vystupuje, tvoří porotu apod. Proto je třeba již předem vytipovat nejhodnější děti, podle možností je vhodné zajistit zástupce každého oddílu. Musí být vytvořena atmosféra, že je ctí stát se členem táborové rady. Základem je vzájemné pochopení a snaha po co nejlepším táboře.

E. Možnosti táborových činností

Náplň tábora tvoří velké množství rozmanitých programů a činností. Důležitou táborovou činností, ač si to ani neuvědomujeme, je **práce**. Ta zabírá ve výsledku také nepominutelnou část programu, děti se podílejí na táborových stavbách a dostavbách, přípravě jídla, mytí nádobí, stavbě táborového ohně, nosí dřevo do kuchyně. Naučí se tím hodně praktických činností, které mohou v životě uplatnit. Obzvláště pro děti se SVP to může být nezapomenutelný zážitek, kdy i přes své případné zdravotní omezení mohou být platnými a užitečnými členy kolektivu.

Nejvýznamnější položkou táborové činnosti bývají **hry**. Existuje jich nepřeborné množství a spojí-li se to s přirozenou touhou dětí hrát si a soutěžit, mohou se vedoucí při přípravě her vyžít. Neměli bychom ale zapomínat na to, že hra je jen prostředkem k dosažení nějakého cíle.

Hra má nesmírný výchovný význam, zvláště když ji volíme promyšleně. Úkolem této pasáže však není napsat teoretické pojednání o hře - jde o připomenutí podstatných jevů, nikoli o podání vyčerpávajícího přehledu a metodiky. Přesto si nelze odpuště alespoň krátký přehled her vhodných na tábor - do zásobníku her je mnohdy potřebné sáhnout, proto bychom si měli připravit hry:

- na hřiště, louku, do lesa;
- k vodě a ve vodě, průpravné hry k plavání, případně na lodích;
- do místnosti či velkého stanu, k táboráku;
- s míčem - průpravné míčové či sportovní míčové;
- rychlosti běhu - honičky či štafety;
- k rozvoji obratnosti;
- smyslové (zrakové, sluchové, čichové);
- orientační;
- rozumové;

Na táboře by měly být rovnoměrně zastoupeny **výtvarné** i jinak **tvůrivé programy** a **estetická výchova**, zařazujeme vymyšlení básničky, výrobu družinového (oddílového) totemu apod. Nezapomínáme na to, že když máme tábor vprostřed přírody, mělo by její poznávání být jeho součástí formou různých **přírodovědných** soutěží, her a poznávacích kvízů. Do programu zařazujeme i **sport a tělovýchovu**, seznamujeme děti i s **netradičními sporty**, se kterými se jinde většinou nesetkají. Nedílnou součástí programu může být **turistika** či **branné aktivity**.

Důležitou roli v táborovém programu hrají i zdánlivě méně významné činnosti, například večerní **klidové programy** - vyprávění příběhu, povídání si s dětmi, zpívání písniček, příprava kronik apod. Ale právě tyto programy dávají dětem často pocit sounáležitosti s ostatními. **Zájmové kroužky, družstva, týmy** (např. k získávání odznaků odbornosti) mohou být částí programu, kdy každý vedoucí nabídne, jakou činnost bude mít na starost, a děti si mohou vybrat. V kroužcích se mohou objevit také rukodělné a výtvarné činnosti, sporty, poznávání přírody.

Táborová činnost by měla být pro děti potěšením, je špatně, když musíme děti do programu nutit. Je proto vhodné zařazovat **zdánlivě dobrovolné činnosti**, jako jsou již zmíněné kroužky, kdy mají děti možnost volby. I osobní volno by mělo být nedílnou součástí táborového dne, děti ho nemusí nutně využívat jen pro válení se ve stanu, často se vrací k zábavě, která je zaujala, sportu, rukodělné činnosti, zpěvu. Pokud budeme dávat dětem nápady a motivaci k činnosti, naučíme je tím hledat si samy vhodné naplnění jejich volného času, což je schopnost, kterou děti v poslední době ztrácí.

F. Táborové družiny, oddíly, služby

Oddíl nebo družina je skupina dětí, která na táboře vystupuje jako celek, družina je menší než oddíl, má okolo 5 až 7 členů. Může jít o skupinky, které fungují po celý rok a ve stejném složení vystupují i během tábora. Leckdy se ale stane, že zvolením této možnosti by byla každá družina jinak silná, hlavně v případech, kdy máme v oddíle děti různého věku (a to bývá často, usnadňuje to práci a posiluje tzv. nesmrtelnost oddílu na řadu let). Potom je někdy dobré tvořit na táboře družiny složené ze všech věkových kategorií.

Jestliže ale máme na táboře hodně dětí v různém věku, lze sestavit několik družin z mladších dětí a několik družin ze starších. Soutěže potom hodnotíme ve dvou kategoriích. Můžeme samozřejmě utvářet i s ohledem na zájem a vztahy dětí k jednotlivým aktivitám a hrám i **kombinovaná družstva**, týmy, houfy atp. Vše samozřejmě záleží na oddílových zvyklostech. Pro vyrovnané výsledky je dobré, aby byly družiny stejně silné a pokud se nám nějakým způsobem podaří sestavit družiny tak, že jedna je výrazně silnější, je třeba přizpůsobit program tak, aby i slabší družstvo mělo šanci získat body. Pokud děti v celotáborové hře soutěží ve skupinách, je dobré promítnout téma tábora i do názvů skupin (kmen, četa, expedice, houfec, národ, rod), umocní to větší vžití dětí do hry.

Skupinky dětí mohou mít svého vedoucího. Na táborech, kde fungují oddíly s oddílovým vedoucím, to může být právě on, nebo pomáhající instruktor. Jestliže by oddílový vedoucí jen dohlížel na děti při hře, je to v pořádku, pokud by s nimi ale měl i soutěžit, je lepší, aby měla skupinka svého voleného vedoucího z řad dětí, děti by totiž mohly spoléhat na to, že to za ně vedoucí (instruktor) vybojuje. Vedoucí skupinky může mít samozřejmě také titul podle tématu hry (náčelník, kapitán, hejtman).

Dělení dětí do táborových družin, oddílů a služeb

Již při přípravě tábora narazíme na to, že budeme děti dělit do skupin (táborových družin nebo oddílů), nejen kvůli hrám, ale i kvůli službám v kuchyni, nočním hlídkám apod. I v ucelených kolektivech mohou být potřeby táborového programu jiné, než v celoroční činnosti.

Pokud je dětí hodně, můžeme mít například na CETEH a další hry družin (oddílů) šest, ale na služby a hlídky spojíme vždy dvě družiny dohromady. Při pravidelném střídání budou mít děti dvě povinné noci klidného spánku a ani jejich noční hlídka nebude nijak dlouhá. Pokud je dětí méně a povede se nám sestavit družiny tři nebo čtyři, můžeme situaci řešit obdobně. V těchto případech jde o systém (asi nejrozšířenější a nejjednodušší), kdy se **herní a služební družiny kryjí**.

Bude-li to pro chod tábora výhodnější, lze také služby vyřešit tak, že ji mají jeden či dva lidé z **každé družiny** (nebo i více). Má to výhodu v tom, že účast ve službě nepřibrzdí běh her, kdy by jedna skupina nemohla získat kvůli službě body. Službu lze samozřejmě zařadit i jako jedno z kritérií táborové hry. Může se také stát, že v etapové hře hrají děti za jednotlivce nebo jsou družiny jen příležitostné, potom sestavujeme družiny pro služby jinak. Vzájemnému poznání dětí a mezigeneračnímu průniku věkových kategorií napomáhá i takové vytváření služeb, při kterém je ve službě z každé družiny (oddílu) jeden člen.

G. Hry na táborech

Hra jako základ činnosti

Zopakujme si: Hra je vlastně hlavní činností, ve které se dítě bezprostředně projevuje. Umožňuje vedoucímu pozorovat osobnost dítěte a promyšleně je ovlivňovat. Hra v pionýrské činnosti vychází ze záměrně navozené situace a dostává název, který obvykle vystihuje činnost. Podle toho pak můžeme roztrdit hry do různých skupin, například: podle délky hry na krátkodobé a dlouhodobé, podle místa hraní na hry u stolu, v klubovně, na hřišti, v lese, u potoka, na louce atd., podle použitých pomůcek na hry s tužkou, s míčem, s náčiním atd. Je třeba proto umět hledat a vybírat k činnosti nejen hry známé, ale i ty, které se třeba právě proto, že je děti nikdy nehrály, stanou oblíbenou a tradiční činností kolektivu.

Využíváním her v pionýrské činnosti učíme děti poctivosti, ukázněnosti, smyslu pro kamarádství, ohleduplnosti k mladším. Hry odnaučují sobectví a rozvíjejí fyzickou zdatnost. Aby hry mohly splnit tyto úkoly:

- musí být zajímavé;
- musí zaměstnávat všechny členy kolektivu;
- musí splnit nezbytné požadavky na pohyb a myšlení dětí;
- musí umožnit vítězství;
- musí být přiměřené věku dětí a jejich schopnostem;
- musí jich být přiměřeně a jejich délka musí být taková, aby udržela hráče v napětí.

Zdroje námětů pro hry

Paměť

Vlastní paměť je zdroj hry nedocenitelný. Správný vedoucí má vždy po ruce pár her, které může kdykoli zorganizovat. Pokud se v paměti ke hrám snoubí i prožitek z vlastního hraní kdysi dávno, je to samozřejmě klad. Často také paměť funguje tak, že nám předkládá různé herní prvky a varianty, z nichž potom stavíme výslednou hru. Pozor ale na příliš velké spoléhání na paměť. Pokud vedoucí nepoužívá jiné zdroje, zakrní a jeho hry budou velmi nenápadité. A to i v případě, že půjde o hry originální a jím vymyšlené, protože zase bude stavět jen na prvcích ze své paměti, již stokrát ohraných.

Písemné poznámky

Další nedocenitelný zdroj. Je to sice spíše podpora paměti, ale velice účinná. Hra nás totiž může překvapit prakticky všude a pouze poznamenáním máme šanci, že si ji s oddílem zahrajeme. Poznámky mají stručný charakter. Ve většině případů neobsahují popis hry tak, jak jej známe z různých encyklopedií. Je to v pořádku, protože, když si představíme třeba Zapletalovu Encyklopedii her, rozhodně nemáme touhu brát tuto knihu s sebou na výlet. Poznámky se nám však vejdu na pár listů zápisníku, a pokud jsou dostatečně stručné, můžeme mít s sebou i desítky her a váhově nás to nijak nerozhodí. Někteří vedoucí mají poznámky o hrách dokonce v kartotékovém tvaru a před akcí si vyberou lístky s hrami, které by rádi (případně ještě nějaké do zásoby) sehráli.

Odborná literatura

Jde o velmi spolehlivý a bohatý zdroj. Knihy her obsahují stovky i tisíce různých her. V popisu nechybí různé doporučení a rady, často je připojena legenda. V příručce je tedy hra připravena, stačí otevřít. Ale popis hry není zdaleka vše, nejdůležitější je realizace, která se zdaleka ne vždy povede. K tomu, aby se to nestalo, nám pomůže jen cit pro hru, který získáme zkušeností. Hry si vybíráme. Nejprve příručkou listujeme, vždy si přečteme pár řádek a hry, které nás zaujmou, si založíme. K těm se potom vrátíme, přečteme si o nich podrobněji a vybereme si z nich hru, kterou připravíme. Tu si pak přečteme ještě jednou a můžeme se vrhnout do další přípravy.

Někdy se může stát, že při listování příručkou dostáváme různé nápady na úpravu uvedených her, případně nás napadají hry zcela jiné. To je samozřejmě v pořádku. Je to kombinování příručky s pamětí a je to velmi účinný postup výběru hry. Herní prostředí a hráči se totiž neustále mění a hra, kterou jsme před loňským táborem jen minuli, nebo s ní neuspěli, se nám i dětem teď třeba bude líbit. V současnosti existují i celé edice příruček a brožur, i tlustých knih, kde jsou do detailu popsány CETEH, které již někdo před námi sehrál, a povedly se.

Vlastní tvorba

Tak trochu už o ní byla řeč, protože některé postupy výběru hry, uvedené v předchozích odstavcích, patří spíše sem. Pro tvorbu vlastní hry potřebujeme mít již vyvinutou dobrou herní paměť. Proto je to doména hlavně zkušených vedoucích. Méně zkušeným se někdy v zápalu samostatnosti stává, že pracně objevují už dávno objevenou Ameriku i s oním Kolumbovským rizikem, že objeví něco jiného, než chtěli. Nová hra je sestavena jako mozaika z různých herních prvků a principů. Může ovšem vzniknout i ze stávající hry (což je způsob jednodušší) tím, že změním některá pravidla, pomůcky, prostředí, legendu, roli hráčů... Impulsem k vymyšlení hry také bývá nějaký příběh, naučná kniha...

Jiné zdroje

Těmi pro nás mohou být knihy dobrodružné i naučné, časopisy, film, televize, internet... Jelikož se často jedná o zdroje netypické, měly bychom si hry a nápady poznamenávat. Hru můžeme v těchto zdrojích přímo objevit, ale častěji nás inspiruje příběh, naučný článek o různých

kulturách, zvířatech, mytologické příběhy... Zajímavým zdrojem jsou seriálově zpracované „hry pro dospělé“ na téma přežití na pustém ostrově, pátrání po indiánském pokladu atd. Mezi důležité jiné zdroje řadíme také jiné vedoucí a cizí oddíly.

Náročnost her a věk dětí

Mladší děti

Tedy věk cca do 10 let. Volíme hry jednodušší (nebojme se i zcela jednoduchých her typu honička, dobrou hru nedělají složitá pravidla), ty, u nichž lze jednoznačně a rychle vysvětlit pravidla. Hry volíme kratší, které mají spád. Opakujeme zažité oblíbené hry (ale pozor na přesycení), děti si je další sehrávkou mohou více vychutnat, protože už nemusí poslouchat výklad pravidel a mohou rovnou hrát. Hry směřují k vítězství, vítěz je jasně daný, stejně jako poražený. Sledovat jak si děti vedou v hrách a těm, kteří často prohrávají, dávat více šancí vyhrát (pozor však, nejedná se o nadřizování ze strany rozhodčích, spíše jde o volbu jiných her v oblastech, kde se dítě cítí dobře a které mu jdou). Nesnažit se porážku dětem „okecat“, prostě prohráli a to se musí naučit přijmout. Lze je však rozveselit jinými věcmi (výhledem na další hru, nějakou drobnou pozorností...). Děti ke hrám přistupují individuálně, ještě neumí spolupracovat. Jako herní motivace se osvědčují pohádkové motivy.

Starší děti

Věk cca do 14 let. Hry se zesložitují. Jednoduché hry již bývají odmítány, ale lze je stále použít v rámci zajímavé motivace nebo v nějakém neočekávaném hávu. Výklad pravidel již může být delší, ale pravidla by stále měla být jednoznačná. Také se prodlužuje doba hry, děti již zvládnou i hru třeba na celý půlden. Nastává doba poměrování svých výkonů, ale také se rozvíjí smysl pro skupinové řešení herních problémů. Jednotlivec dává své schopnosti ve prospěch týmu. Rozvíjí se sportovní dovednosti, sport získává na oblibě. Herní motivace se posouvá do dobrodružných motivů.

Dospívající (adolescenti)

Věk cca do 20 let. Hranice tohoto věku je velmi individuální a „dítě“ se do tohoto období může dostat i o hodně dříve než v patnáctém věku života. Proto je třeba být připraven na to, že i dvanáctileté dítě může sabotovat dobrodružně laděné hry s tím, že jsou to přece zábavy pro mrňata. Také horní hranice je velmi různorodá a záleží na tom, kdy a jaké člověk získá životní zkušenosti. S tím vším musí vedoucí počítat a nemělo by ho to překvapit.

Hry pro tuto věkovou kategorii již bývají složité. Ne vždy to ale znamená složité pravidly. Někdy může být hra i velmi jednoduše a stručně popsatelná, ale k řešení musí hráči vyvinout značné úsilí. Jednoduché hry se stále mohou uplatnit při vhodné motivaci. V této věkové kategorii je to specifické hecování. Pravidla jsou často jen nastíněna a je ponechán prostor pro improvizaci a seberealizaci hráčů - co není zakázáno, je dovoleno. Uplatní se i dlouhé hry (mohou trvat i více dní).

Hráči stále sledují své fyzické výkony, ale k tomu rádi zkoumají psychiku. Důležité je sebepoznání, poznávání druhých, mezilidské vztahy, zájem o opačné pohlaví. Objevují se tedy psychohry, diskutuje se... Hráči mají velmi vyhraněný černobílý pohled na svět. Často odsuzují starší kapacity, pokud tomuto pohledu neodpovídají. Smysl pro fair play je velmi vyvinutý. Hry často postrádají soutěživost a vítěze. Prostě se hrají pro ten pocit a také pro poznatky, které z nich hráč o sobě a o druhých získá.

Dospělí

Ano i my dospělí si můžeme hrát a také si velmi často hrajeme rádi. Ve věku dospělosti platí obdobné zásady, jako u předchozího věku dospívajících. Rozdíl je hlavně v tom, že černobílý pohled na svět se rozmazává do různých odstínů šedi. To je způsobeno získanými zkušenostmi.

Příprava her pro dospělé je již dosti náročnou disciplínou a proto vyžaduje zkušeného vedoucího. Na klasických táborech pro děti se sice s přípravou her pro dospělé nesetkáme, ale prospěje herní zápal vedoucích, pokud ovšem nehrají a nesoutěží za děti.

Herní pomůcky

Nejprve se budeme zabývat přípravou, kterou děláme s dostatečným předstihem. Nejčastěji ji nazýváme přípravou doma, ale může probíhat i v klubovně, na táboře... Sehnání herních pomůcek sem rozhodně patří. Co to vlastně herní pomůcky jsou? Radíme sem veškerý materiál, který je k sehrání potřebný - míčky, provázek, záznamové tabulky, šátky... Z výčtu je jasné, že ne vždy musíme pomůcky shánět sami, některé si mohou přivést děti, nesmíme jim je však zapomenout připsat do seznamu věcí.

Většinu obecně užívaných herních pomůcek bychom měli přibalit s sebou, mohou se hodit, když vybudě místo v programu. K těmto pomůckám patří třeba různé kartičky, životy, barevné lístky, samolepky, připínáčky... Jako zcela nezbytnou pomůcku máme vždy po ruce papír a tužku. Zásadou při přípravě pomůcek je dělat pomůcky kvalitní, neodfláknout je. Děti rozhodně méně ocení hru, byť by byla skvělá, pokud ji budou hrát s narychlo načrtnutými lístky, na nichž je vidět, že byly vyrobeny ve spěchu. Naopak herní pomůcky pěkně vyrobené nemusí skončit svůj život jedním odehráním. Lze je používat opakovaně.

Samostatnou kapitolou jsou upravené herní pomůcky pro děti s různými formami handicapu, ať už fyzického či psychického. Pokud budeme mít na táboře takovéto děti se SVP, je příprava speciálních pomůcek důležitou součástí přípravy tábora.

Prostor pro naše hry - území, trasy,

Příprava prostoru, ve kterém hra probíhá je velmi důležitá. Dbáme zde na jeho bezpečnost, jednoznačnost a přehlednost, využíváme přirozené hranice v terénu (cesta, potok, kraj lesa). Příprava území někdy zabere dost času a je třeba si ji dobře naplánovat, aby hra nezískala hned zpočátku skluz. Nezapomínat na to, že v myšlenkách proběhneme trasu dlouhou několik kilometrů a rozmístíme kontroly snadno. V praxi nám značení jednoho kilometru cesty zabere i více jak hodinu času. Nesmí nás překvapit, že příprava hry je leckdy výrazně delší než její sehrávka. Při přípravě tras s různými kontrolami se vyplatí začínat odzadu - tedy od cíle.

Hodnocení

Na táboře se většinou veškeré výsledky zaznamenávají jako body do CETEHu. Je ale samozřejmě možné, ne-li nutné, ocenit každou soutěž. V dnešní době není problém nakopírovat několik desítek až stovek diplomů a diplomků, kterými můžeme odměňovat děti při každé vhodné příležitosti.

Na závěr některých menších her ale stačí jen pochvala. Měli bychom děti během hry pozorovat a na závěr vyzvednout nějaké význačné fair play chování, kamarádský čin apod. Podpoříme tím toto chování u dětí. Velmi důležité je takto oceňovat i děti se SVP, jejich zapojení do kolektivu a pokroku v jejich schopnostech to velmi prospěje. Stejně tak bychom ale měli pokárat ty, kteří nějak porušili pravidla, pokud se to stalo.

Noční hry

Noční hry jsou zajímavým a v leccems užitečným zpestřením tábora. Ale i jejich příprava se musí řídit určitými pravidly.

Co lze v noci hrát za hry

- stezka odvahy

- hra, ve které musí hráči něčeho dosáhnout (po družstvech nebo jako jednotlivci)
- může jít jen o společnou cestu, na jejímž konci se hráči třeba dozví nějakou podstatnou informaci do hry

Kdy zařadit noční hru do programu?

- je nesmyslné dávat noční hru den potom, co byl dlouhý táborový oheň nebo náročný celodenní výlet, podobně nedáváme hru, když bude následující den výlet
- také je třeba přihlídnout k aktuálnímu počasí (pokud je v noci obzvláště chladno nebo děšť, neměli bychom se do hry vůbec pouštět, hrozí, že děti prochladnou)

Pravidla pro noční hry:

- při buzení dětí na hru si dáváme pozor, jestli je dítě, které jsme právě vzbudili, skutečně vzhůru nebo jestli nám odpovídalo jen ze spaní; i poté, co dítě vyleze ze stanu, na něj mluvíme a přezkoumáváme, jestli neusnulo (na táboře se děti namáhají fyzicky více než během roku a jsou tím více unaveny)
- před hrou dohlédnou vedoucí na to, aby byly děti dobře oblečené (pokud vylézají děti ze spacáků, jsou rozehřáté)
- hra by měla probíhat tak, aby byl při jakémkoli problému v dosažitelné vzdálenosti vedoucí (nejlépe na doslech)
- děti poučíme o tom, co dělat, když se ztratí, můžeme je vybavit píšťalkou
- celá hra by neměla trvat moc dlouho, aby si děti (obzvláště mladší mohly jít lehnout a nebyly následující den unavené)
- pokud se jde po nějaké trase, měla by být viditelně označena, aby se děti neztratily, pokud používáme svíčky, je lépe dát je do sklenice, aby je vítr nezhasil
- děti nestrašíme - můžeme na trase třeba umístit nějaké strašidelné věci, ale nemělo by dojít k tomu, aby vedoucí schovaný pod cestou chytal okolo stojící děti za nohu, nebo na ně vyskakoval či dělal strašidelné zvuky
- po hře dohlédneme, že všechny děti jsou ve svém stanu a spí, nejlépe děti do stanu doprovodíme a na jejich znovu uléhání dohlédneme, může se stát, že dítě v polospánku dojde jinam, nebo si ublíží
- hru organizujeme nejlépe v lese, musíme si ale terén prohlédnout před hrou ještě za světla a všimnout si nebezpečných předmětů v okolí nebo je rovnou odstranit, např. větve ve výši očí apod., aby nedošlo k úrazu

Stezka odvahy

- jejím účelem je, aby si děti ověřily svou schopnost překonat strach
- pokud je dobře připravená a zabezpečená trasa, je lepší, aby děti chodily po jednom, umocní to jejich zážitek, pro mladší děti je vhodné udělat hru jednodušší a kratší
- většinou jde o trasu, na kterou děti vyráží a vrací se buď tou samou cestou, nebo okruhem jinudy, aby mohly brzy vyrážet i další děti
- pokud vede trasa do tábora jinudy a vypouštíme další děti dříve, než se předchozí vrátilo, může to mít ten efekt, že na sebe děti po cestě počkají, proto je třeba tomu nějakým způsobem předejít

Nápady na noční hry:

- Může jít o hledání nějakého předmětu v lese, sbírání kartiček, ...
- Splnění úkolu typu vyluštění zprávy
- Přemožení obludy - trefit jí míčkem apod.
- Existuje mnoho variant a nápadů, jejichž zvolení souvisí velmi často s motivací tábora, tématem táborové hry a schopnostmi dětí

Noční přepady

Noční přepady jsou oblíbeným zpestřením tábora. Jejich problém ovšem tkví v tom, že mnozí lidé udělají přepad opravdu nečekaný, čímž většinou dojde pouze ke zlobě ze strany vedoucích přepadeného tábora, kteří vůbec netuší, co se děje a útočníkům může hrozit i nechtěné ublížení na zdraví. Stává se také, že přepad uskuteční místní mládenci, často i pod vlivem alkoholu, někdy i různé pochybné kolemjdoucí party. Pro přepádávající to mohou být vprostřed noci dost perné chvílky a složité vysvětlování, že to byla jen taková legrace.

Přitom stačí, když se například dva sousední tábory potají domluví, že se v určitý den přepad uskuteční a jakou formou bude probíhat. Vedení tábora bude vědět, co se děje a navíc se může i rozhodnout, kdo bude mít v době přepadu zrovna hlídku. **Zcela nevhodné je při přepadech „krást vlajku“** - je to státní symbol a ne dětské hračka. Každý tábor má jistě i řadu dalších vlastních symbolů a relikvií, o něž lze „bojovat“, kořistí může být třeba i rozkaz, uzmutý z nástěnky atd. **Za legraci rozhodně nelze považovat unášení hlídek nebo jiných táborníků.** Jde spíše o pokus trestného činu, ohrožujícího psychiku i zdraví dítěte a nebylo by divu, kdyby podobné „hrátky“ oznámil vedoucí tábora ihned nejbližší policejní stanici.

H. Celotáborové etapové hry (CETEH)

Tematické zaměření tábora je jeho důležitou součástí a leckdy je to jedno z hlavních lákadel, kvůli kterým děti na tábor chtějí jet (často je na letáku o táboře - „*můžete se těšit na hru Harry Potter*“, „*přenesete se s námi do doby prvních Přemyslovců*“, „*budeme cestovat za Pánem prstenů*“). Nad tematickým laděním bychom měli přemýšlet hned v počátku přípravy tábora. V řadě oddílů se hrají i etapové hry celoroční, které táborem skutečně vrcholí. Lze samozřejmě v oddílech a skupinách i zorganizovat jakési referendum, kde děti i vedoucí a instruktoři navrhnou „svá“ témata, o nichž se pak může hlasovat. Důležité je většinové souznění dětí a podstatné části vedoucích a instruktorů - je přece jasné, jak dobře si asi budou hrát instruktoři s dětmi na Indiány, když by chtěli Pána prstenů.

Možnosti a formy CETEH

- celým táborem prostupuje jednotící téma (CETEH) - tedy součástí hry je téměř všechen program (skoro jakoukoliv činnost lze zasadit do hry)
- na táboře je CETEH, jehož součástí jsou jednotlivé etapy, ale kromě nich je další program, který se do CETEHu nezapočítává
- táborem prostupuje celková hra, do které děti získávají během ostatních programů body, ale tyto programy mohou být tematizované různě (může jít o strategickou hru hrající se na desce, vyvěšené například v jídelně, pro postup a větší šance na výhru potřebují děti získat co nejvíc bodů během her. Je možné získané body zapisovat do jakýchsi hadů, kdo má delšího hada vyhrává
- na velkých táborech, kde je hodně dětí v oddílech podle stáří, se může udělat několik celotáborových her, strukturovaných podle některé z výše uvedených možností
- tábor centrální motivaci nemá, během tábora je ale několik větších souborů her, které jsou nějak motivované a hrají se jen část tábora (několik dní, dopoledne)
- jakékoliv propojení her není, všechny programy se odehrají a nic dalšího z nich neplyne

Rozhodnutí, jestli CETEH hrát nebo ne, může ovlivnit několik faktorů. Některé oddíly CETEH nehrají, protože jim tábor probíhá bez problémů i bez něj. Většina oddílů ale svůj tábor nějak tematizuje. Náročnost hry záleží hodně na zkušenostech vedoucího, ale i pro ty méně zkušené je CETEH spíš pomůckou. Stačí vzít předlohu a převádět jí do prostředí tábora.

Příprava CETEH

Volba tématu

Dává ráz celému táboru, ovlivňuje chování dětí. S výběrem tématu by měli souhlasit všichni vedoucí, především oni se musí pro hru nadchnout a vtáhnout do tohoto nadšení i pokud možno všechny děti.

Vhodným tématem na etapovou hru může být skoro cokoliv (ale většinou oddíl vybírá podle toho, k čemu chce děti vést, nebo co chce, aby se děti naučily). Téma etapové hry by mělo skýtat mnoho možností využití, mělo by obsahovat nit, linoucí se celým táborem. Často jsou tématem knihy, filmy, pohádky, sci-fi i historie, ale nic nebrání tomu, vymyslet si téma úplně nové, sestavit si vlastní příběh. Při volbě tématu i přípravě programu nám mohou pomoci vydané celotáborové hry.

Název hry je vhodné zvolit tak, aby byl jednoduchý a výstižný, podle něj si děti často tábor pamatují („jo, to bylo na táboře Hobit“).

Specifická táborová hra je ta, která začala vlastně už během školního roku a tábor je pouze jejím vyvrcholením. Tady je práce v mnohem ulehčená, děti se ve hře již trochu vyznají a téma jim není cizí. Její příprava a průběh je však náročnější. Problémů může nastat ale hned několik, především pokud bereme na tábor i děti, které do oddílu celoročně nechodily a ve hře se nevyznají. Další nesnáz může být ta, že jsme během roku už ty nejlepší nápady použili a příprava pokračování na tábor musí být o to větší, aby náplň CETEH děti zaujala a aby hra táborem skutečně vrcholila.

Struktura hry

Jde především o pořadí etap a dalších kroků. Jsou hry, kdy **jedna etapa druhou příliš neovlivňuje**, etapy se potom dají přehazovat a střídat podle počasí apod. Tento typ má tu výhodu, že není příliš závislý na vnějších okolnostech, stačí vymyslet některé etapy, které se mohou zahrát i v dešti. Jeho nevýhodou je ovšem to, že děti ztrácí orientaci v ději. Druhý typ her je ten, kde jsou **etapy na sobě závislé**, většinou na základě linie příběhu. Nevýhoda toho, že nelze etapy prohazovat je vynahrazena faktem, že děti hru díky jasnému plynutí děje mnohem lépe chápou a víc je zaujme.

Další co volíme poměrně záhy, je vliv následujících prvků, které ale vůbec nemusí být protichůdné, jejich slučování může hru zkvalitnit. První prvek je **system etap**. Pokud jej uplatníme, pak počítáme s jednotlivými drobnými hrami - etapami. Každá z nich má samostatnou motivaci a hodnocení. Výsledek ve hře se pak zjistí porovnáním výsledků jednotlivých etap. Je to poměrně jednoduše zvládnutelný prvek a také se nejvíce využívá. Druhý prvek je **průběžná hra**. Spočívá v tom, že získané body (ať už z etap nebo z jiných her) proměňujeme podle nějakých pravidel v postup ve hře. Tato pravidla dávají většinou jistou možnost strategie, a proto o pořadí nerozhoduje jen množství bodů získaných při hrách, ale také dobrá volba strategie. U mladších dětí nemusí tento způsob vždy vyjít, protože nejsou moc dobře schopné strategii vytvořit, ale u starších, pokud je vedoucí zkušený, je to velmi zajímavý prvek.

Posledním prvkem je **komplexní pohled**. Jedná se o to, že vtáhneme děti do děje v maximální míře. Když hrajeme hru v antickém Řecku, potom jsou hráči Řeky po celou dobu tábora, nejenom v průběhu jednotlivých etap. Nosí i „řecké“ oblečení, táborové funkce odpovídají řeckým bájím. Tento pohled je hodně obtížný pro vedoucího. Je třeba nastudovat velké množství literatury, připravit si scénář pro celý průběh tábora, počítat s každou maličkostí. Nicméně hry, které obsahují tento prvek, bývají nejpůsobivější.

Základní stavba

Pokud máme vymyšlenou základní strukturu, začínáme rozmýšlet cíl hry (zabrat co největší území, první vyluštit šifru), metody hodnocení (získávání valounků zlata, kroky pro pohyb na mapě), postup ve hře, motivaci a o co se bude hrát. Po této fázi bychom měli mít v hlavě (ale také samozřejmě v poznámkách) již celou stavbu (samozřejmě bez obsahu, tj. bez jednotlivých her, ačkoliv již při vymyšlení tématu člověka většinou napadne hned několik námětů).

Osnova pro tvorbu etapových her

Základní vymezení hry:

- název etapové hry;
- vylíčení ústředního motivu (příběhu, dějové linky);
- věková kategorie, pro kterou je určena;
- výchovné cíle;
- prvky vyjadřující motivaci (oděvy, deníky,...);
- předpokládaná doba realizace.

Příprava:

- přehled pramenů (literatura a ilustrace);
- vysvětlení si pojmů a vyjasnění důležitých vztahů mezi nimi;
- sepsání nároků na materiální a technické zajištění (pomůcky, tisk materiálů apod.) a postupné zajišťování;
- vymezení organizace (jaké herní jednotky se hry účastní);
- stanovení postupových cílů - členění na jednotlivé etapy (označení klíčových etap);
- stanovení zásadních obyčejů, pravidel, norem,...
- vymyšlení terminologie (táborový slovníček);
- systém vyhodnocování;
- podklady pro metodiku pro vedoucí.

Realizace:

- úvodní motivace;
- zahájení hry;
- popis jednotlivých etap:
 - motivace etapy (odkazy na literaturu a doporučené pomůcky);
 - popis jednotlivých her, aktivit a úkolů;
 - metodická doporučení pro organizátora etapy;
- alternativní zpracování pro případy nepříznivých podmínek (nepřízeň počasí, jiné přírodní podmínky apod.);
- odkazy na užité zdroje (informační, technické, materiální atd.);
- zapojení tradičních vrcholů - dominant (karneval, sportovní přebory,...);
- zakončení hry;
- celkové vyhodnocení;
- promyšlení možných nástrah, zauzlení (a připomenutí si jejich vyzkoušených řešení);
- dbát na zajištění dokumentace (fotografie, diplomy, denní rozkazy, kroniky, táborové občasníky, webová prezentace a podobně).

Příprava hry

Jednotlivé fáze hry probíhají většinou jako jednotlivé hry a lze si snadno představit celou přípravu. Pozor však na jednotný styl, což může být problém, pokud jednotlivé etapy připravují různí vedoucí. Pak je třeba několika sezeními nastolit souhru.

Velmi důležitou součástí hry jsou herní pomůcky, o těch platí to, co bylo již napsáno výše. Vedle pomůcek k jednotlivým hrám nesmíme také zapomenout na pomůcky pro celou dlouhodobou hru. Jestliže jedeme na tábořiště, které neznáme, je vhodné zajet se na ně během školního roku podívat, abychom dopředu znali prostorové podmínky. Můžeme si v předstihu rozvrhnout, kde se bude která etapa odehrávat, především etapy, které potřebují speciální okolí.

Pokud víme o účasti dětí se SVP na táboře, musíme i míru jejich omezení či handicapu vzít při přípravě CTH v potaz a příslušně tomu celou hru nebo konkrétní etapy přizpůsobit, dotvořit pomůcky či upravit pravidla.

Rekvizity

Rekvizity jsou již předměty vyrobené speciálně pro danou hru. Mnohdy se dokonce nehraje s nimi, ale o ně. Nicméně s jejich výrobou se pojí podobné zásady jako u herních pomůcek. Rozdíl je v utajení - rekvizity jsou přímo na hru a tak by jejich předčasné prozrazení mohlo hru zhatit. V CETEH bývá rekvizit velké množství, měšce na zlato, maketa draka ... Mají-li být rekvizity opravdu pěkné a účinné, měli bychom si na nich dát záležet. Je efektivní, když je tématu hry podřízen celý vzhled tábora, nápisy a pojmenování táborových míst apod.

Kostýmy

Kostýmy jsou sice také herní pomůcky nebo rekvizity, ale přesto si zaslouží samostatnou kapitolu. Používají se hlavně v dlouhodobých hrách, ale uplatní se i v běžných. Kostýmy můžeme vybavit vedoucí, ale mohou je mít i děti. Mezi kostýmy lze zařadit i převleky. V tomto případě se kostým nemusí shánět dopředu. Maskovat se s použitím dostupných materiálů může být docela zajímavé a tvůrčí. Jindy třeba můžeme říci: přijďte ve stanovený čas do prostoru náměstí maskováni tak, aby vás nikdo nepoznal.

Ještě je třeba zmínit jednu vhodnou vlastnost kostýmů. Umožňují nám lépe vstoupit do prostředí hry a vzít na sebe herní roli. Tuto vlastnost mají kostýmy samozřejmě i u dětí. Pokud chceme, aby děti měly na táboře nějaké speciální oblečení nebo kostým, musíme to sdělit dětem (rodičům) v informacích předem (např. jestli mají mít na hru nějakou speciální věc, prostěradlo na výrobu oblečení, klobouk, bílé tričko na obarvení), většina rodičů ochotně materiál sežene nebo dokonce oděv rovnou ušije.

Legendy

Nejen materiálně je třeba se připravit, ale také musíme dát dohromady formu, jak hru nebo etapu uvedeme. Vhodný prvek je legenda, kterou můžeme přečíst, vyprávět, sehrát jako scénku, zinscenovat jako realitu... Poslední uvedená možnost je nejpůsobivější, ale také na přípravu nejnáročnější. Katastrofickou hru lze třeba uvést nahrávkou simulující skutečné vysílání rádia, hru může uvést domorodec, kterého jsme pro tuto roli získali, ale děti o tom nemají nejmenší tušení.

Legendu je více než nutné užít na začátku hry, sehrát, přednést jakýsi úvod, naladit hráče pro hru. Legenda se však může i rozvíjet „na pokračování“ - podle aktuální situace i např. podle toho, zda účastníky hry skutečně ta původní zaujala. Může tedy vnést do hry nový, nečekaný a překvapivý motiv, který ji obohatí. Již na začátku hry by však mělo zaznít, co je jejím cílem, čeho mají hráči dosáhnout. S tím souvisí i režie konce celotáborové hry. Je třeba si říci, jestli to bude pouhý součet bodů nebo proběhne závěrečná etapa, která ještě může ovlivnit pořadí.

Hodnocení, odměny

Během tábora je třeba vyhlášovat pravidelně výsledky. Může to být spojeno s postupem ve hře nebo třeba s nástupem. Důležité je pravidlo průběžné aktuálnosti výsledků, hlavně menší děti

nebudou po několika dnech, plny dojmů z dalšího programu, vědět, za jakou soutěž výsledky jsou.

Proč bodujeme

Proč hodnotit - bodovat - jsme si už vysvětlili, neuškodí ale, když si některé důvody zopakujeme:

- **Motivace** - bodování by mělo sloužit k podchycení zdravé ctižádosti dítěte; pomocí bodování se nám lépe podaří „zatáhnout“ dítě do táborových her. Každý může kdykoliv sledovat své postavení ve hře a neztrácí o ni zájem.
- **Aktivizace** - zapojením do hry a možností sledování jejího průběhu vedeme děti k určité samostatnosti, soutěží-li ve skupině (hlídce, družině, oddílu apod.), vedeme je k týmové spolupráci. Dítě se stává přímým účastníkem dění (hry) a musí se mnohem samostatněji rozhodovat a pociťuje přímo starost o úspěch.
- **Poznání dítěte** - je-li dítě hodnoceno, dostává se mnohem dříve do kritických situací. Do situací, jejichž řešení závisí jen na něm. V takovýchto situacích ukážou děti svoji vlastní povahu mnohem dříve - ve vypjatých situacích jsou samy sebou a jejich pozorování nám slouží k jejich lepšímu poznání, které je ve výchově potřebné.
- **Existence pořadí** - v celotáborových etapových hrách nám bodování musí ukazovat stav hry po celou dobu jejího trvání, což znamená, že jsme schopni v každém časovém okamžiku určit pořadí a postavení jednotlivých hráčských jednotek.

Konečné vyhodnocení CETEH by mělo být velkolepé, může se odehrát u závěrečného táborového ohně a všichni hráči by měli něco získat. Můžeme udělat například krátek, kde bude množství různých odměn (pro každého hráče alespoň jedna hodnotnější věc) a hráči si mohou vybírat podle pořadí, jak skončili (oni sami nebo jejich družina), vyberou si jednu věc a jde další. Potom se pořadí otočí. Každá družina může samozřejmě také dostat poklad, který si rozdělí. Zpestřením nabídky cen může být i to, když nabídneme dětem i některé rekvizity, které už nebudou třeba.

Po táboře

Po skončení tábora bychom neměli hodit celou hru za hlavu, pro zkvalitnění příštích her je třeba si říci, co se povedlo a nepovedlo a co do příště změnit. Je dobré všechny materiály ke hře zaarchivovat pro případné pozdější využití nebo inspiraci. Tábor by se měl po prázdninách připomenout také dětem, hlavně formou kronik, fotografií nebo fotokronik, fotky mohou být vyvěšeny na internetových stránkách. Můžeme také využít nástěnky, kam se dají umístit básničky a obrázky dětí a také již zmíněné fotografie, nebo můžeme otisknout zhodnocení celého tábora v oddílovém časopise (jestliže ho vydáváme).

Použitá literatura:

1. Šimeček, Pavel. Táboroví pracovníci. 3. vydání. Brno: Klubko, 2005. 8. Táborový Vševed, 7.
2. Šimeček, Pavel. Směrnice pro pionýrské tábory. 1. vydání. Brno: Klubko, 2004. 5. Táborový Vševed, 1
3. Šimeček, Pavel. Program tábora - Trocha teorie. 1. vydání. Brno: Klubko, 2006. 4. Táborový Vševed, 8
4. Šimeček, Pavel. Táborový den. 1. vydání. Brno: Klubko, 2006. 4. Táborový Vševed, 9

Vydala: Jihomoravská krajská organizace Pionýra pro vnitřní potřebu
Údolní 58a, Brno 659 88, www.jmpionyr.cz
Publikace vydána v rámci projektu Pojd'me spolu hrazeného z ESF

Prošlo jazykovou korekturou, neprodejné.

© Brno 2015

1. vydání